

การวางแผนวิจัยและการปฏิบัติตามแผน

ประสบการณ์จากการรวบรวมข้อมูลสนามในโครงการวิจัย
พฤติกรรมในการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล
เมืองขอนแก่นและมหาสารคาม พ.ศ. 2510

โดย อาชวัน วายวานนท์
แสง รัดนมงคลมาศ
อวัช วิชัยดิษฐ์
เสวรินทร์ คุณศรีพิทักษ์

ง. การปฏิบัติตามแผนดำเนินงาน

(ต่อจากฉบับที่แล้ว)

การปฏิบัติเกี่ยวกับการเก็บข้อมูลในสนาม

หลังจากที่ได้เตรียมการเรียบร้อยแล้ว คณะผู้ดำเนินการวิจัยและนักสัมภาษณ์ก็ได้
ออกเดินทางไปจังหวัดขอนแก่นในตอนเช้าของวันที่ 13 มีนาคม 2511 ตอนเริ่มเดินทางมี
ความไม่เรียบร้อยอยู่บ้าง เนื่องจากรถยนต์ซึ่งกำหนดจะให้มาส่งหีบห่อแนวคำถามสัมภาษณ์
เพื่อแบ่งไปทางรถไฟบ้างนั้น มาไม่ทันรถไฟและนักสัมภาษณ์ยังขาดจำนวนไปอีก 1 คน เมื่อ
ถึงเวลารถออก จึงต้องแก้ปัญหาซึ่งคาดไว้ก่อนแล้วด้วยการขอเลื่อนตัวรถไฟ แล้วฝากไว้ให้
เดินทางตามไป

เมื่อถึงจังหวัดขอนแก่น คณะผู้ดำเนินการวิจัยและนักสัมภาษณ์ฝ่ายมหาสารคามก็
เดินทางต่อไปยังจังหวัดมหาสารคามทันที ส่วนฝ่ายขอนแก่นก็เข้าสู่ที่พัก ทั้งนี้เป็นไปตามที่
คณะผู้ดำเนินการวิจัยได้ตกลงกันมาก่อนเดินทางเพื่อให้สามารถเริ่มงานได้ทันทีพร้อม ๆ กัน
ประการหนึ่ง และไม่ต้องการให้เกิดความรู้สึกเปรียบเทียบกันในเรื่องความสะดวกสบายของแต่ละ
ละแห่งในระยะต้น ๆ ของการปฏิบัติงานอีกประการหนึ่ง สำหรับผู้อำนวยการโครงการยังอยู่ที่

ขอนแก่นอีก 1 วัน เพื่อติดต่อกับทางราชการจังหวัดและเจ้าหน้าที่สื่อมวลชนต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นความจำเป็นอันดับแรก

ในการออกปฏิบัติงานครั้งนี้ ได้มีการเปลี่ยนหน้าที่ความรับผิดชอบของคณะผู้ดำเนินการวิจัยต่อไปอีกจากแผนเดิมบ้าง คือผู้อำนวยการโครงการเองจะต้องไปทำหน้าที่เป็นหัวหน้าผู้ควบคุมการวิจัยสนามที่มหาสารคามเสียเอง เนื่องจากผู้ช่วยผู้อำนวยการโครงการคนหนึ่งได้ย้ายไปปฏิบัติงานโครงการวิจัยอื่น ส่วนผู้ช่วยผู้อำนวยการโครงการอีกคนหนึ่งนั้นคงทำหน้าที่เป็นหัวหน้าผู้ควบคุมการวิจัยที่ขอนแก่นไปตามแผนเดิม

1. การมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบ เนื่องด้วยสภาพของท้องที่ที่จะปฏิบัติการสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลแตกต่างกัน กล่าวคือเมื่อพิจารณาตามหน่วยการเลือกตั้งแล้ว ทางขอนแก่นแบ่งได้เป็น 3 เขต ทางมหาสารคามแบ่งได้เป็น 8 เขต ดังนั้นในวันต่อมา ผู้ควบคุมการวิจัยจึงได้มอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบให้แก่กักสัมภาษณ์ โดยที่ขอนแก่นแบ่งเป็น 3 กลุ่ม แต่ละกลุ่มรับผิดชอบในแต่ละเขต และที่มหาสารคามแบ่งให้นักสัมภาษณ์ 8 คน รับผิดชอบในแต่ละเขตทั้ง 8 เขต ส่วนที่เหลืออีก 2 คน จะให้ช่วยเหลือผู้อื่นตามที่ผู้ควบคุมการวิจัยจะมอบหมาย เป็นที่น่าสังเกตว่า การแบ่งหรือการมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบให้นักสัมภาษณ์นั้น ทางขอนแก่นได้แจ้งไว้แล้วว่านักสัมภาษณ์จะต้องสัมภาษณ์คนละ 50 ราย ส่วนทางมหาสารคามไม่ได้ระบุจำนวน เพราะในแต่ละคุ้มที่แต่ละคนรับผิดชอบอาจมีจำนวนผู้ที่สัมภาษณ์มากกว่าหรือน้อยกว่า 50 รายก็ได้ ซึ่งอาจต้องมีการช่วยเหลือกัน คณะผู้ควบคุมการวิจัยจึงตกลงจะรอดูปริมาณที่สัมภาษณ์ไปก่อน โดยคิดว่าหาทางให้นักสัมภาษณ์ได้เฉลี่ยภาระเท่า ๆ กันในท้ายที่สุด ซึ่งผลปรากฏว่ามีได้เป็นไปตามที่คิดไว้ ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไป

ในวันที่มอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบกันนี้ คณะผู้ควบคุมการวิจัยได้กำหนดให้นักสัมภาษณ์ทุกคน ออกทำการสำรวจท้องที่เพื่อให้รู้จักและคุ้นเคยกับสภาพของท้องที่ และนอกจากนี้ยังได้ตกลงกันว่า ผู้ควบคุมการวิจัยและนักสัมภาษณ์จะมีการประชุมปรึกษาหารือกันเป็นประจำทุกวันหลังจากปฏิบัติงานมาแล้ว ทั้งนี้เพื่อจะได้ทราบปัญหาและข้อบกพร่องในการปฏิบัติงานเพื่อจะสามารถแก้ไขได้ทันที่

2. การทดสอบแบบสัมภาษณ์ในสนาม การทดสอบแบบสัมภาษณ์ถึงแม้จะเคยทำมาแล้วในระบอบที่จัดทำแบบสัมภาษณ์อยู่กับที่ แต่ก็เป็นการทดสอบโดยผู้ร่างแบบสัมภาษณ์

เองและเป็นการทดสอบที่เทศบาลเมืองนนทบุรี ดังนั้นก่อนที่จะปฏิบัติงานรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์จริง ๆ ที่ขอนแก่นและมหาสารคาม คณะผู้ดำเนินการวิจัยจึงได้ให้นักสัมภาษณ์แต่ละคน ออกทดสอบสัมภาษณ์ประชาชนซึ่งมิใช่ตัวประชากรที่อยู่ในกลุ่มตัวอย่างที่จะสำรวจในเขตเทศบาลทั้งสองแห่งก่อน ตามแผนที่ได้คิดไว้ก่อนออกเดินทาง ทั้งนี้เพื่อที่จะได้ทราบถึงปัญหาหรืออุปสรรคต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากแบบสัมภาษณ์หรือเหตุอื่นใดก็ตามกับที่จะเป็นการทดสอบตัวนักสัมภาษณ์เองด้วยว่ามีความสามารถหรือความคล่องตัวในการสัมภาษณ์มากน้อยแค่ไหนและยังทำให้ทราบว่า การสัมภาษณ์แต่ละรายจะต้องใช้เวลาประมาณเท่าไร ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานต่อไป

ในการทดสอบแบบสัมภาษณ์ที่ขอนแก่นและมหาสารคามนี้ ปรากฏว่าทางขอนแก่นได้มีการทดสอบ 2 วัน ส่วนที่มหาสารคามคงให้มีการทดสอบเพียงวันเดียว เนื่องจากวันแรกได้ใช้ไปในการสำรวจท้องที่เสีย ผลจากการทดสอบทำให้ได้รับประโยชน์หลายประการ อาทิเช่น ทำให้นักสัมภาษณ์ได้ทราบว่า แบบสัมภาษณ์สามารถใช้ได้ผลมากน้อยแค่ไหน และใช้ได้ดีเพียงใด ซึ่งปรากฏว่า ในแบบสัมภาษณ์ มีหลายตอนที่เคี้ยวที่ผู้ให้สัมภาษณ์ไม่เข้าใจคำถาม และมีคำพิมพ์ผิดมาก ซึ่งทำให้ความมุ่งหมายของคำถามเปลี่ยนไป สิ่งเหล่านี้ผู้ควบคุมการวิจัยได้แก้ไขทันที นอกจากนี้นักสัมภาษณ์ได้ทดสอบตัวเองในด้านการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นนั้น ๆ และมีความคล่องตัวในการสัมภาษณ์เพิ่มขึ้น และยังมีประโยชน์ตามมา คือทำให้ผู้ควบคุมการวิจัยสามารถประมาณระยะเวลาการทำงานได้ถูกต้องมากขึ้น

3. การดำเนินงานเก็บรวบรวมข้อมูลโดยสรุป เมื่อได้มอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบและทดสอบแบบสัมภาษณ์แล้ว ในวันต่อมาก็ได้ลงมือปฏิบัติงานสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูล (ระหว่างวันที่ 16 มีนาคม ถึง 12 เมษายน 2511) ทั้งนี้โดยมีปริมาณงานที่จะต้องจัดทำให้สำเร็จตามที่ต้องการ คือ ต้องสัมภาษณ์ผู้ไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งที่ขอนแก่นและมหาสารคามแห่งละ 250 ราย ในขณะที่เกี่ยวกับผู้ควบคุมการวิจัย ก็ทำหน้าที่สัมภาษณ์ผู้สมัครรับเลือกตั้งดังกล่าวคือ ที่ขอนแก่น 78 ราย ที่มหาสารคาม 67 ราย

ในการปฏิบัติงานสัมภาษณ์นั้น ทางขอนแก่นได้แบ่งนักสัมภาษณ์เป็น 3 กลุ่มให้แต่ละกลุ่มรับผิดชอบแต่ละเขต ซึ่งมีทั้งหมด 3 เขต จึงได้กล่าวมาแล้ว และดำเนินการเช่นนี้

ตลอดระยะเวลาของการปฏิบัติงานเก็บรวบรวมข้อมูล ส่วนทางมหาสารคามนั้นในระยะแรกได้แบ่งให้นักสัมภาษณ์แต่ละคนรับผิดชอบในแต่ละเขต รวม 8 เขตส่วนคนที่เหลือให้ทำหน้าที่ช่วยเหลือในเขตใดก็ตามแต่จะได้รับมอบหมาย แต่ต่อมาได้เปลี่ยนแปลงเป็นการร่วมมือกันทำ

ในการปฏิบัติงานแต่ละวันนั้น ที่ขอนแก่นได้ให้นักสัมภาษณ์ออกปฏิบัติงานกันเป็นประจำทุกวัน โดยผู้ควบคุมการวิจัยออกควบคุมการประสานงานอยู่ตลอดเวลา ส่วนทางมหาสารคามนั้นในระยะแรกของการปฏิบัติงาน มีรถยนต์รับส่งนักสัมภาษณ์ยังจุดที่จะเข้าไปทำการสัมภาษณ์ แล้วนักสัมภาษณ์แต่ละคนจะต้องเดินเท้า หาร้านและตัวของผู้ที่ให้สัมภาษณ์ตามบัญชีรายชื่อที่ได้รับมอบหมายเพราะมีหลายแห่งที่รถเข้าไม่ถึง ส่วนผู้ควบคุมการวิจัยนั้นไม่ค่อยมีโอกาสออกควบคุมโดยใกล้ชิด เพราะมีปัญหาที่จะต้องช่วยขบคิดแก้ไขอยู่หลายด้าน ต่อมาประมาณครึ่งหลังของระยะเวลาการปฏิบัติงานนักสัมภาษณ์แต่ละคนจึงได้รับจักรยานใช้เป็นเครื่องช่วยอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงาน ฝ่ายผู้ควบคุมการวิจัยทั้ง 2 แห่ง ได้ทำหน้าที่อำนวยความสะดวกและแก้ปัญหาหรือข้อสงสัยแก่นักสัมภาษณ์อยู่ทุกระยะ โดยมีการประชุมปรึกษาหารือกันระหว่างนักสัมภาษณ์กับผู้ควบคุมการวิจัยเป็นประจำทุกวันเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาและข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่ประสบมาในแต่ละวัน

ตลอดระยะเวลาการปฏิบัติงานในสนาม ได้มีการติดต่อประสานงานระหว่างกลุ่มขอนแก่นและมหาสารคามอยู่เสมอ โดยบางครั้งผู้ควบคุมการวิจัยที่มหาสารคามก็เดินทางไปที่ขอนแก่น หรือผู้ควบคุมการวิจัยที่ขอนแก่นก็เดินทางไปมหาสารคาม เพื่อปรึกษาหารือและตัดสินใจแก้ปัญหาหรือข้อขัดข้องต่าง ๆ แล้วนำมาปฏิบัติให้เป็นไปในทำนองเดียวกัน

สำหรับผู้ควบคุมการวิจัยนั้น นอกจากจะคอยทำหน้าที่อำนวยความสะดวกการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ผู้ควบคุมการวิจัยที่ขอนแก่นและมหาสารคามยังมีหน้าที่ติดต่อขอความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ของทางราชการในแต่ละจังหวัดอีกด้วย เช่น การเข้าพบชี้แจงแก่ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ต่าง ๆ ในระดับจังหวัดและอำเภอ นายกเทศมนตรี เทศมนตรีและเจ้าหน้าที่ของเทศบาลขอความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ตำรวจและฝ่ายปกครองเพื่อความเข้าใจอันดีและให้ช่วยคุ้มครองความปลอดภัยให้แก่คณะผู้ดำเนินการวิจัย การพิมพ์และอัดสำเนาเอกสาร การขอความร่วมมือกับสถานีวิทยุและโทรทัศน์ของท้องถิ่นให้ช่วยทำการประชาสัมพันธ์ให้ การขอยืมพาหนะ เช่น จักรยานและจักรยานยนต์เพื่อใช้ในการปฏิบัติงาน การติดต่อกับสำนักวิจัย การควบคุม

การเงินและทำหน้าที่แก้ปัญหาและข้อขัดข้องต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลาเหล่านี้เป็นต้น นอกจากเรื่องทั้งหมดดังกล่าวผู้ควบคุมการวิจัยทุกคนยังต้องแบ่งเวลาไปสัมภาษณ์ผู้สมัครรับเลือกตั้งทั้งหมด ในฐานะนักสัมภาษณ์ตามที่ได้ตกลงกันไว้อีกด้วย ยิ่งกว่านั้น ผู้ควบคุมการวิจัยทางขอนแก่น ยังต้องจัดชั้นบรรยายวิชาว่าด้วยการวิจัยแก่นักสัมภาษณ์ที่เป็นนักศึกษาของสถาบันฯ ในตอนค่ำ สัปดาห์ละ 3 ครั้งอีกด้วย

ในระยะของการปฏิบัติงานได้มีการปรับเปลี่ยนและเพิ่มเติมเจ้าหน้าที่ในคณะผู้ดำเนินการวิจัยบ้าง กล่าวคือ ทางฝ่ายขอนแก่น หัวหน้าผู้ควบคุมการวิจัยได้เดินทางกลับพระนคร เมื่อสิ้นสัปดาห์ที่ 3 ของการปฏิบัติงาน โดยมีอาจารย์จากสำนักวิจัยอีกผู้หนึ่งเดินทางไปทำหน้าที่แทน ส่วนทางมหาสารคาม หัวหน้าผู้ควบคุมการวิจัยได้กลับมาเมื่อสิ้นสัปดาห์ที่ 2 และได้เดินทางไปอีกในต้นสัปดาห์สุดท้ายของการปฏิบัติงาน พร้อมด้วยผู้อำนวยการสำนักวิจัยและอาจารย์อีก 2 คน ซึ่งจะไปใน การสัมภาษณ์ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่มหาสารคาม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้เป็นเรื่องที่กำหนดกันไว้ก่อนแล้ว เนื่องจากผู้ที่เกี่ยวข้องมีราชการอื่นต้องทำระหว่างนั้น และได้พิจารณาแล้วว่า จะไม่เป็นการเสียหายแก่การวิจัยสนาม

แม้ว่าคณะผู้ดำเนินการวิจัยจะได้กำหนดแผนและพยายามปฏิบัติตามแผนดังกล่าวก็ตาม แต่ก็ยังมีข้อจำกัดหลายประการที่ทำให้เป็นอุปสรรคและเป็นปัญหาต่อการเก็บรวบรวมข้อมูลปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เหล่านี้บางอย่างก็แก้ไขได้ง่าย บางอย่างก็แก้ไขได้ยากและ บางอย่างก็ไม่สามารถจะขจัดให้หมดไปได้ดังจะเสนอในตอนต่อไป

จ. อุปสรรคและปัญหาในการเก็บข้อมูลในสนามและการแก้ไข

อันที่จริง อุปสรรคและปัญหาที่เกิดขึ้นในสนามก็เป็นเรื่องที่อยู่ในวงเขตของการปฏิบัติเกี่ยวกับการเก็บข้อมูลในสนามซึ่งเป็นหัวข้อย่อยของหัวข้อใหญ่คือ การปฏิบัติตามแผนดำเนินงานที่ได้กล่าวมาบ้างแล้ว แต่การที่ยกเรื่องนี้มาเสนอเป็นหัวข้อใหญ่แทนที่จะแทรกไว้ในหัวข้อย่อยเช่นที่เคยปฏิบัติมา ก็เพราะเห็นว่ามียุทธศาสตร์ที่สมควรจะกล่าวถึงอยู่มากด้วยกัน ดังจะแยกพิจารณาต่อไปนี้

ปัญหาเกี่ยวกับการหาตัวผู้ให้สัมภาษณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูลในสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์นั้น นอกจากจะมีปัญหาต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นยังมีปัญหาอื่น ๆ อีก ดังจะเห็นได้จากการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งพบว่าการติด

ตามหาตัวผู้ให้สัมภาษณ์เป็นปัญหามาก เพราะปรากฏว่าถึงจะมีบัญชีรายชื่อผู้ที่จะให้สัมภาษณ์ พร้อมตัวที่อยู่อาศัยอยู่แล้ว แต่เมื่อไปหาเจ้าจริง ๆ กลับไม่พบตัวผู้ที่จะให้สัมภาษณ์ การที่ไม่พบตัวผู้ที่จะให้สัมภาษณ์นับว่าเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงาน เพราะนอกจากจะเสียเวลามากแล้วยังจะต้องมาทำการสัมภาษณ์อย่างใหม่เพื่อเป็นตัวแทนต่อไปอีก การที่หาบ้านไม่พบหรือไม่พบตัวของผู้ที่จะให้สัมภาษณ์นั้นมิได้หลายกรณีดังต่อไปนี้ คือ

1. การที่ไม่พบตัวของผู้ที่จะให้สัมภาษณ์ เพราะหาบ้านของผู้ที่จะให้สัมภาษณ์ไม่พบ เนื่องจากสาเหตุหลายประการด้วยกัน กล่าวคือ

(ก) มีการเปลี่ยนแปลงของสภาพของที่อยู่ เช่น เปลี่ยนจากบ้านเป็นร้านค้า หรือบ้านถูกไฟไหม้ไปแล้ว หรือไปปลูกบ้านใหม่

(ข) บ้านเลขที่เรียงกันแต่อยู่ไม่ติดกัน เช่น บ้านเลขที่ 142 143 144 ฯลฯ ไม่ได้อยู่ใกล้ติดกัน บางบ้านอยู่ไกลกันมาก ทำให้ยากแก่การค้นหา การที่เป็นเช่นนั้นเพราะมีการปลูกบ้านใหม่หรือย้ายบ้านไปปลูกใหม่ในที่ใหม่ แล้วนำเลขบ้านติดไปด้วย จึงทำให้บ้านเลขที่ไม่ติดกัน

(ค) หาบ้านผู้จะให้สัมภาษณ์ไม่พบเพราะว่า ถนนต่าง ๆ ในเขตเทศบาล โดยเฉพาะที่มหาสารคามได้เปลี่ยนชื่อไป บางถนนสายเดียวกันแต่มีชื่อต่างกันเป็นตอน ๆ ไป ดังนั้นจึงทำให้สับสนในเวลาค้นหาบ้าน

2. การไม่พบตัวผู้ให้สัมภาษณ์ เพราะเหตุที่ทะเบียนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งไม่ตรงกับชื่อเท็จจริงอยู่มาก เพราะมีการย้ายเข้า ย้ายออก หรือตัวตายไปแล้ว หรือบางคนสมรสแล้ว แต่ไม่ได้แจ้งให้ทางการแก้ไขทะเบียนทำให้เกิดปัญหาในเวลาไปติดตามหาตัวผู้ให้สัมภาษณ์

3. วิธีการที่ใช้ในการค้นหาบ้านก็เป็นสาเหตุหนึ่ง กล่าวคือในระยะต้น ๆ ของการปฏิบัติงาน นักสัมภาษณ์ใช้วิธีการในการค้นหาบ้านและตัวผู้ที่จะให้สัมภาษณ์ด้วยตนเอง คือเดินหาบ้านเลขที่ตามที่มีบัญชีชื่ออยู่เสียเวลามากและหาไม่ค่อยพบ การที่ใช้วิธีนี้แทนที่จะขอร้องให้คนในหมู่บ้านนั้น ๆ ชวนำทางไป ก็เพราะฝ่ายผู้ควบคุมการวิจัยมีเจตนาที่จะหลีกเลี่ยงมิให้ชาวบ้านบางส่วนเกิดความรู้สึกว่านักสัมภาษณ์เป็นพวกเดียวกับผู้ที่นำทางซึ่งสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งคนละฝ่ายกับตน ความรู้สึกดังกล่าวนี้ยังมีอยู่มากในระยะนั้น และนักสัมภาษณ์ได้ประสบมากับตนเอง

การหาตัวของผู้ที่จะให้สัมภาษณ์ไม่พบ^๕ เกิดขึ้นกับนักสัมภาษณ์ทุกคนแต่เล็กน้อยต่างกัน บางคนไม่พบตัวเป็นส่วนใหญ่ แต่บางคนเป็นส่วนน้อยที่ไม่พบตัว การที่ไม่พบตัวผู้จะให้สัมภาษณ์ ทำให้ปริมาณงานของนักสัมภาษณ์ไม่เท่ากัน บางคนมีปริมาณงานเพิ่มขึ้นโดยปริยาย ซึ่งนับว่าเป็นการกระทบกระเทือนต่อกำลังใจของนักสัมภาษณ์ด้วย

การแก้ไขปัญหาได้ใช้วิธีการหลายอย่าง เช่น การตรวจสอบสถานที่อยู่กับที่ทำการไปรษณีย์ การสอบถามจากผู้ให้สัมภาษณ์ การให้เด็ก ๆ หรือคนขับสามล้อเป็นผู้พาไป โดยเฉพาะทางมหาสารคามได้ให้นักสัมภาษณ์ผลัดกันทำหน้าที่ตระเวนหาและนัดผู้ที่จะให้สัมภาษณ์โดยนักสัมภาษณ์อื่น ๆ ช่วยกันสัมภาษณ์ ต่อมาในระยะหลังนักสัมภาษณ์มีความคุ้นเคยกับท้องถิ่นและคนในท้องถิ่นมากขึ้น ประกอบกับประชาชนมีความเข้าใจเกี่ยวกับการไปวิจัยจึงได้ใช้วิธีให้คนในท้องถิ่นเป็นผู้ช่วยหาบ้านและนัดแนะผู้จะให้สัมภาษณ์ให้ ซึ่งปรากฏว่าวิธีดังกล่าวนี้เป็นผลดีมาก ช่วยให้ค้นหาบ้านและตัวผู้ที่จะให้สัมภาษณ์ได้ง่ายขึ้น ปัญหาการหาตัวของผู้ที่จะสัมภาษณ์ไม่พบ^๕เกิดขึ้นตลอดเวลาของการปฏิบัติงาน ในตอนต้น ๆ นับว่าเป็นอุปสรรคที่สร้างความเหนื่อยหน่ายให้แก่สัมภาษณ์อย่างมาก แต่ในระยะหลัง ๆ อุปสรรคนี้ก็ลดน้อยลงทุกที ๆ เพราะการใช้วิธีการแก้ไขดังกล่าวข้างต้น

ปัญหาเกี่ยวกับปฏิกริยาและความร่วมมือของประชาชนในท้องถิ่น

ปรากฏการณ์อีกอย่างหนึ่งที่น่ามากล่าว ณ ที่นี้ ได้แก่ปัญหาเกี่ยวกับปฏิกริยาและความร่วมมือของประชาชนในท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิจัยโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เป็นหลัก ทั้งนี้เพราะเหตุว่าประชาชนในท้องถิ่นจะให้ความร่วมมือต่อการวิจัยมากน้อยแค่ไหน ย่อมขึ้นอยู่กับสาเหตุและสิ่งแวดล้อมหลายประการ ดังจะพิจารณาได้จากพฤติกรรมที่เกิดขึ้นกับคณะผู้ดำเนินการวิจัยในโครงการนี้ที่ขอนแก่นและมหาสารคาม ดังต่อไปนี้คือ

1. ปฏิกริยาและความร่วมมืออันสืบเนื่องมาจากความรู้ความเข้าใจของประชาชน ถ้าหากว่าประชาชนในท้องถิ่นมีความรู้ความเข้าใจในการวิจัยและเห็นคุณค่าความสำคัญของการวิจัยพอสมควร โอกาสที่จะได้รับความร่วมมือจากประชาชนย่อมมีมาก ตรงกันข้ามถ้าประชาชนไม่รู้ไม่เข้าใจและไม่เห็นความสำคัญของการวิจัยแล้วย่อมเป็นการยากยิ่งที่จะได้รับความร่วมมือจากประชาชนในท้องถิ่น ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างที่ขอนแก่นและมหาสารคาม ซึ่งประชาชนมีปฏิกริยาต่อคณะผู้ดำเนินการวิจัยต่าง ๆ กัน เป็นต้นว่าประชาชนไม่ค่อยจะให้

ความร่วมมือในการวิจัย (ในระยะสั้น ๆ) เพราะประชาชนไม่เข้าใจว่าคณะผู้ดำเนินการวิจัยกำลังทำอะไร วิจัยไปทำไม ทำไมจึงต้องสัมภาษณ์สอบถาม ทำไมจึงไม่สัมภาษณ์ประชาชนทุกคน แต่เลือกถามเฉพาะบางคนในครัวเรือนเดียวกัน หรือบางกรณีถึงแม้จะยอมให้สัมภาษณ์ก็ตามที่ แต่ขณะที่ให้สัมภาษณ์ก็นำอาวุธมาวางไว้ใกล้ ๆ ตัวด้วย และบางคนถึงกับแสดงความไม่พอใจอย่างโจ่งแจ้ง

2. ปฏิกริยาอันสืบเนื่องมาจากเรื่องที่ทำการวิจัย เรื่องที่ทำการวิจัยนับว่ามีผลสะท้อนต่อบุติกาและความร่วมมือของประชาชนไม่น้อยทีเดียว เพราะเหตุว่าถ้าเรื่องที่จะทำการวิจัยนั้น มีส่วนส่งเสริมหรือสร้างประโยชน์แก่ประชาชนและท้องถิ่นของเขาแล้ว ก็ย่อมมีโอกาสที่จะได้รับความร่วมมือที่ดี ตรงกันข้ามถ้าเรื่องที่ทำการวิจัยนั้นประชาชนไม่รู้สึกว่าเป็นประโยชน์ต่อเขาหรือกลับอาจจะสร้างความเดือดร้อนให้แก่เขาแล้ว ปฏิกริยาที่แสดงออกย่อมมีลักษณะเป็นการไม่ให้ความร่วมมือหรืออาจจะต่อต้านด้วยซ้ำไป ดังที่คณะผู้ดำเนินการวิจัยโครงการฯ นี้ประสบมา กล่าวคือ เรื่องที่ไปทำการวิจัยที่ขอนแก่นและมหาสารคามนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเมืองท้องถิ่น เป็นการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งของประชาชน การที่ประชาชนมีปฏิกริยาต่อคณะผู้ดำเนินการวิจัยเช่นนี้ เพราะประชาชนไม่รู้วาคณะผู้ดำเนินการวิจัยเป็นใครแน่ บางคนคิดว่าเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือฝ่ายปกครองซึ่งไปสืบสวนหาความผิดจากราษฎร หรือบางคนเข้าใจว่าเป็นผู้ถกรร้ายคอมมิวนิสต์ซึ่งมุ่งจะไปทำร้ายเขา ประชาชนจึงรู้สึกว่าต้องระมัดระวังตัวมาก เพราะอาจจะนำความเดือดร้อนไปสู่ตนได้ ผู้ไม่ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง มักจะไม่อยากให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์โดยแสดงตนว่าเป็นผู้ใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งทั้ง ๆ ที่ตัวเองไม่ได้ไปใช้สิทธิ ทั้งนี้เพราะประชาชนไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ของคณะผู้ดำเนินการวิจัย เขากลัวว่าจะไปสอบถามเอาความผิดจากเขา (เพราะประชาชนบางคนเคยได้รับการบอกเล่าอย่างผิด ๆ ว่าถ้าไม่ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งแล้วจะมีความผิดต้องถูกลงโทษ) หรือจะจับเขามาลงโทษ

ดังนั้นจึงเป็นข้อตระหนักอย่างที่ว่าในการวิจัยต่างท้องถิ่นนี้ การที่จะได้รับความร่วมมือจากประชาชนดีมาน้อยแค่ไหนส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับเรื่องทำการวิจัยด้วย เพราะปฏิกริยาของประชาชนย่อมมีลักษณะสัมพันธ์กับเรื่องที่ทำการวิจัย และผลประโยชน์ของประชาชนเองในท้องถิ่นนั้น ๆ

3. ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่น ปฏิบัติการและความร่วมมือของประชาชนในท้องถิ่นที่มีการวิจัยส่วนหนึ่งย่อมสืบเนื่องสัมพันธ์กับขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้นด้วย ทั้งนี้หมายความว่า ถ้าผู้ดำเนินการวิจัยรู้จักเข้าใจ และสามารถปรับตัวเข้ากับขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของท้องถิ่นได้ดีแล้ว ย่อมนำไปสู่ความร่วมมืออันดีจากประชาชน แต่ถ้าผู้ดำเนินการวิจัยไม่มีความรู้หรือไม่สนใจใยดีกับสิ่ง สำคัญของสิ่งดังกล่าวแล้ว ย่อมมีโอกาที่จะได้รับความร่วมมือจากประชาชนน้อยเหลือเกิน นอกจากนั้นแล้วขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่นยังอาจเป็นเครื่องจำกัด (limitation) ต่อการทำการวิจัยได้ด้วย ถ้าผู้ดำเนินการวิจัยไม่เข้าใจหรือไม่รู้ถึงสิ่งเหล่านี้ย่อมอาจทำให้การวางแผนการวิจัยผิดพลาดคลาดเคลื่อนได้ง่ายด้วย ทั้งนี้จะขอยกตัวอย่างที่มหาสารคามมี ประเพณีทำบุญข้าวบิณฑ์ (ทำขนมจีน) ซึ่งในวันนั้นการสัมภาษณ์จะทำได้ไม่สะดวก เพราะประชาชน จะไม่มีเวลาให้ความร่วมมือหรืองานประจำของท้องถิ่นก็ทำให้กระทบกระเทือนต่อการปฏิบัติงาน ด้วย นอกจากนี้ยังมีสิ่งอื่น ๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการสัมภาษณ์ เช่น ประชาชนในเขตเทศบาล เมืองมหาสารคามจำนวนไม่น้อยทีเดียวที่หาเลี้ยงชีพด้วยการเลี้ยงม้าไว้ขายและแข่งชิงรางวัลและ ก็มีประชาชนจำนวนไม่น้อยเช่นกันที่นิยมกีฬาแข่งม้า ซึ่งมีการแข่งขันกันในตอนบ่ายของทุก ๆ วันเสาร์และอาทิตย์ ทั้งนี้จึงปรากฏว่าเมื่อถึงวันเสาร์และอาทิตย์นักสัมภาษณ์ก็จะปฏิบัติงาน ไม่ได้หรือปฏิบัติงานได้น้อยมาก เป็นผลให้เวลาในการทำงานลดน้อยลง

4. ปฏิบัติการอันสืบเนื่องมาจากผลการเลือกตั้ง การแข่งขันเพื่อรับเลือกตั้งเป็น สมาชิกสภาเทศบาลเมืองขอนแก่นและมหาสารคามนั้น มีลักษณะเป็นการแข่งขันในรูปของพรรค ระหว่าง 2 พรรคใหญ่ ๆ (ถึงแม้จะมีผู้สมัครอิสระหรือมีพรรคอื่น ๆ ด้วย) ซึ่งผลการเลือกตั้ง ก็ปรากฏว่าถึงแม้ไม่มีพรรคใดพรรคหนึ่งจะได้รับเลือกตั้งทั้งพรรค (18 คน) ไม่ว่าที่ขอนแก่น หรือมหาสารคาม แต่ที่มหาสารคามมีพรรคหนึ่งที่เป็นฝ่ายได้รับเลือกตั้งเป็นจำนวนมากหรือ เกือบทั้งหมด (16 ใน 18 คน) ซึ่งเป็นฝ่ายชนะการเลือกตั้ง การที่ผลการเลือกตั้งเป็นเช่นนั้น ย่อมมีผลต่อปฏิบัติการของประชาชนที่แสดงออกในรูปของความร่วมมือในการสัมภาษณ์ด้วย ทั้งนี้ เพราะว่าประชาชนในเขตเทศบาลก็แบ่งเป็น 2 ฝ่าย คือฝ่ายที่สนับสนุนพรรคที่ชนะการเลือกตั้ง กับฝ่ายที่สนับสนุนพรรคที่ปราชัยในการเลือกตั้ง ประกอบกับได้มีการฟ้องร้องให้การเลือกตั้ง ทั้ง 2 แห่งเป็นโมฆะ (แต่ก็ระงับการฟ้องร้องกันภายหลัง) ด้วย

การที่กรรมการฟ้องร้องการเลือกตั้งกันนี้ นับว่าเป็นอุปสรรคสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ประชาชนไม่ค่อยอยากให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์ เพราะประชาชนเข้าใจและระแวงไปว่า นักสัมภาษณ์เป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจสันติบาลเข้าไปสืบสวนหาข้อเท็จจริงเพื่อประกอบการสอบสวนในการฟ้องร้อง หรือเป็นเจ้าหน้าที่จากส่วนกลางมาสอบสวนเรื่องนี้ (ดังจะเห็นได้จากกรณีที่ คณะผู้ดำเนินการวิจัยที่มหาสารคามได้รับบัตรสนเท่ห์ชี้แจงว่าพร้อมเสมอที่จะเปิดเผยความจริงเกี่ยวกับการเลือกตั้งให้ทราบเพื่อเป็นประโยชน์แก่การสอบสวน เป็นต้น) บ้างก็เข้าใจไปว่า นักสัมภาษณ์เป็นพรรคพวกของฝ่ายหรือพรรคตรงกันข้ามไปสืบหาหรือล้วงความลับ ดังนั้นจึงปรากฏว่าประชาชนมีความระมัดระวังในการให้ข่าวสารอย่างยิ่ง จะสังเกตได้จากการที่ประชาชนมักจะไม่ค่อยกล้าแสดงความคิดเห็นขณะทำการสัมภาษณ์

ในด้านผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลที่ขอนแก่นและมหาสารคามนั้น ปรากฏว่าการสัมภาษณ์มีปัญหาและอุปสรรคน้อยมาก ทั้งนี้เพราะว่าไม่ว่าจะเป็นการหาตัวเพื่อสัมภาษณ์ก็ดี การนัดหมายสัมภาษณ์ก็ดี ล้วนได้รับความสะดวกทั้งนั้น จะมีปัญหาที่เฉพาะไม่พบตัวผู้สมัคร เพราะผู้สมัครย้ายไปอยู่ที่อื่นแล้ว หรือในขณะที่ทำการเก็บข้อมูลนั้น ผู้สมัครไปทำธุรกิจที่อื่นอยู่ เป็นต้น

สำหรับในกรณีที่ให้สัมภาษณ์นั้น ก็ปรากฏว่าผู้สมัครเกือบทุกคนให้ความร่วมมือดีมาก ทั้งนี้เข้าใจว่าเพราะผู้สมัครทุกคนเห็นว่า การให้สัมภาษณ์นั้นนอกจากจะเป็นการแสดงน้ำใจให้ความร่วมมือแก่คณะผู้ดำเนินการวิจัยแล้ว ยังมีโอกาสประชาสัมพันธ์ความดีความสามารถของตนหรือของพรรคได้ ในขณะที่เดียวกันก็มีโอกาสที่จะร้องกันผลประโยชน์ของตนและของพรรคได้ด้วย แต่อย่างไรก็ดีจากการสังเกตพบว่า ในการสัมภาษณ์ผู้สมัครนั้นมีความบางอย่างบางข้อที่ผู้สมัครไม่สามารถจะให้รายละเอียดได้เท่าที่ควร เพราะผู้ตอบเองก็มีความอึดอัดที่จะตอบ ทั้งนี้เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับความลับของพรรค เป็นต้น

จากประสบการณ์ในการวิจัยครั้งนี้ ทางคณะผู้ดำเนินการวิจัยได้ใช้มาตรการและวิธีการต่าง ๆ หลายประการที่เกี่ยวข้องเพื่อแก้ปัญหาหรืออุปสรรคเกี่ยวกับปฏิกริยาและความร่วมมือของประชาชน กล่าวคือ

1. การออกหนังสือรับรองนักสัมภาษณ์ เนื่องด้วยการวิจัยครั้งนี้ดำเนินการโดย สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ดังนั้นเพื่อให้ประชาชนเข้าใจนักสัมภาษณ์โดยถูก

ต้องและเพื่อใช้ประโยชน์เป็นหลักฐานในการแสดงตนของนักสัมภาษณ์เมื่อมีผู้สงสัย ทางสำนักวิจัยจึงได้เตรียมการในเรื่องนี้ไว้ โดยการออกหนังสือรับรองไปจากสำนัก ฯ ให้แก่นักสัมภาษณ์ทุกคนเพื่อใช้เป็นหนังสือแนะนำตัวขอความร่วมมือในการสัมภาษณ์จากประชาชน

แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าหนังสือรับรองซึ่งทางสำนักวิจัยออกให้ใช้ประโยชน์ได้น้อยกว่าที่คิด ทั้งนี้เพราะในระยะแรก ๆ ประชาชนยังไม่ไว้วางใจและเข้าใจการมาวิจัยของนักสัมภาษณ์ ประกอบกับข้อความในหนังสือรับรองก็เป็นภาษาราชการ ทั้งระบบชุดโครงการและสถาบันได้เพียงสั้น ๆ ซึ่งไม่ช่วยให้เกิดความเข้าใจเพียงพอ แต่อย่างไรก็ดีหนังสือรับรองนี้ใช้ว่าจะไร้ค่าเสียเลยทีเดียว เพราะมีประชาชนจำนวนไม่น้อยเหมือนกันที่เห็นหนังสือรับรองนี้แล้วเกิดความไว้วางใจในตัวนักสัมภาษณ์และให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์เป็นอย่างดี

2. การประชาสัมพันธ์ทางวิทยุและโทรทัศน์ (ช่อง 5) จังหวัดขอนแก่น ทางคณะผู้ดำเนินการวิจัยตระหนักดีถึงความสำคัญของการประชาสัมพันธ์ ดังนั้นจึงได้วางแผนไว้ล่วงหน้าว่าเมื่อเดินทางไปถึงขอนแก่น สิ่งแรกที่จะต้องดำเนินการจัดทำคือ การออกข่าวทางวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์ของท้องถิ่น ซึ่งแจ้งให้ประชาชนทั้งที่จังหวัดขอนแก่นและมหาสารคามเข้าใจวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ และถือโอกาสประชาสัมพันธ์ขอความร่วมมือจากประชาชนด้วย โดยในขั้นแรกได้ทำหนังสือติดต่อก่อนเพื่อขอรายการทางโทรทัศน์ไปก่อนแล้ว แต่เมื่อได้ไปพบเจ้าหน้าที่ก็ปรากฏว่าต้องรออีกหลายวันจึงจะบรรจุรายการได้ จึงได้เปลี่ยนเป็นวิธีขอให้ฉายภาพเตือนขอความร่วมมือเป็นประจำทุกวันในระยะต้น ๆ และทำข่าวให้สถานีวิทยุโดยใช้ข้อความที่ง่ายต่อการเข้าใจ ซึ่งมาตรการหรือวิธีการนี้นับว่าได้ผลดีพอสมควร ทั้งนี้เพราะทำให้ประชาชนเข้าใจโดยถูกต้องว่า คณะผู้ดำเนินการวิจัยเป็นใครและกำลังจะทำอะไร หลักฐานข้อนี้แสดงให้เห็นได้จากประสบการณ์การปฏิบัติงานของนักสัมภาษณ์ที่ประชาชนผู้ให้สัมภาษณ์มักจะพูดอยู่เสมอว่า “ได้ข่าววิทยุมานานแล้วว่าจะมาสัมภาษณ์ ก็รอคอยอยู่ไม่เห็นมาสักที” เป็นต้น

แต่อย่างไรก็ตามการประชาสัมพันธ์โดยทางวิทยุและโทรทัศน์นี้ ทางคณะผู้ดำเนินการวิจัยคงวางแผนจะออกข่าวประชาสัมพันธ์เฉพาะจากสถานีวิทยุโทรทัศน์จังหวัดขอนแก่นเท่านั้น แต่ไม่ได้คิดถึงสถานีวิทยุท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม ทั้งนี้เพราะทางคณะผู้ดำเนินการวิจัยไม่ทราบว่าที่จังหวัดมหาสารคามจะมีสถานีวิทยุท้องถิ่น ดังนั้นเมื่อเดินทางไปจังหวัดมหา-

สารคามและทราบว่ามีสถานีวิทยุท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม ผู้ควบคุมการวิจัยจึงขอความร่วมมือให้ทางสถานีวิทยุช่วยประชาสัมพันธ์ให้ซึ่งกันก็ว่าได้ได้รับความร่วมมืออย่างดีทั้งสองจังหวัด และก็ปรากฏว่าการประชาสัมพันธ์ทางวิทยุและโทรทัศน์ช่วยให้การปฏิบัติสะดวกขึ้นมากพอสมควร

แต่ทั้งวิทยุและโทรทัศน์ก็มีข้อจำกัดในการประชาสัมพันธ์ ทั้งนี้เพราะผู้ที่มีหรือได้ฟังวิทยุหรือโทรทัศน์เท่านั้นที่จะทราบเรื่องราว ส่วนผู้ที่ไม่มีไม่ได้ฟัง ไม่ได้ดู หรือไม่มีวิทยุหรือโทรทัศน์ ก็ย่อมไม่ทราบข่าวสารเหล่านี้ ทำให้ไม่รู้ว่า คณะผู้ดำเนินการวิจัยเป็นใคร กำลังทำอะไร นอกจากจะบอกเล่ากันต่อ ๆ ไปซึ่งก็คงจะมีในขอบเขตจำกัด อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาจากการปฏิบัติงานครั้งนี้แล้วนับว่าการประชาสัมพันธ์ทางวิทยุและโทรทัศน์มีส่วนช่วยสร้างความเข้าใจแก่ประชาชนได้มาก และช่วยให้ได้รับความร่วมมือและความสะดวกในการปฏิบัติงานอย่างน่าพอใจทีเดียว

3. การใช้หนังสือรับรองจากทางจังหวัด ถึงแม้ว่าทางคณะผู้ดำเนินการวิจัยจะได้จัดให้มีการประชาสัมพันธ์ทางวิทยุโทรทัศน์ และนักสัมภาษณ์ก็มีหนังสือรับรองจากสำนักวิจัยทุกคนก็ตาม ก็ยังปรากฏว่ามีประชาชนไม่ไว้วางใจคณะผู้ดำเนินการวิจัยเกรงว่าจะเป็นพวกก่อการร้าย ดังนั้นผู้ควบคุมการวิจัยที่จังหวัดมหาสารคามจึงได้ติดต่อขอความร่วมมือจากทางราชการโดยขอให้ทางจังหวัดออกหนังสือรับรองให้กับนักสัมภาษณ์อีกฉบับหนึ่ง เพื่อให้ประชาชนได้เกิดความไว้วางใจและให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์ แต่ทั้งนี้ผู้ควบคุมการวิจัยได้แนะนำให้นักสัมภาษณ์แสดงหนังสือรับรองดังกล่าวในกรณีที่จะเป็นผลดีแก่การได้รับความร่วมมือเท่านั้น ซึ่งก็นับว่าวิธีการนี้ช่วยให้ได้รับความร่วมมือจากประชาชนขึ้นอีก

เป็นที่น่าสังเกตว่ายังมีผู้เคลงใจสงสัยว่า การที่ทางจังหวัดออกหนังสือรับรองให้แก่คณะผู้ดำเนินการวิจัยนี้ ทางคณะผู้ดำเนินการวิจัยมิได้คาดการณ์ล่วงหน้าก่อนแต่อย่างใด ทว่า เป็นเพราะว่าเมื่อปฏิบัติงานไปได้ชั่วระยะเวลาหนึ่ง ปรากฏว่ายังไม่ได้รับความไว้วางใจและความร่วมมือจากประชาชนเท่าที่ควร ทางคณะผู้ดำเนินการวิจัยจึงได้คิดหาวิธีแก้ไขเฉพาะหน้าด้วยวิธีการดังกล่าวนี้

4. การออกแถลงการณ์ของผู้อำนวยการโครงการวิจัย เมื่อการปฏิบัติงานสัมภาษณ์ในระยะต้น ๆ ไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชนเท่าที่ควร ทั้งที่ได้มีการประชาสัมพันธ์และมีหนังสือรับรองจากสำนักวิจัยและทางจังหวัดแล้วก็ตาม ดังนั้นเมื่อเกิดปัญหาการไม่

ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร ผู้อำนวยการโครงการวิจัยนี้ ซึ่งได้เดินทางไปควบคุมการวิจัย
 ครั้งนี้แต่ต้นด้วย จึงได้คิดหาทางแก้ปัญหาโดยการออกแถลงการณ์ชี้แจงแก่ประชาชนให้เข้าใจ
 ว่าวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้โดยถูกต้อง โดยเห็นในเรื่องการไม่มีส่วนได้เสียกับผู้สมัคร
 รับเลือกตั้งฝ่ายใดและในเรื่องการรักษาความลับพร้อมทั้งขอความร่วมมือจากประชาชนโดยให้
 นักสัมภาษณ์นำไปให้กับผู้ที่ให้สัมภาษณ์ด้วยซึ่งปรากฏว่าวิธีการนี้ใช้ได้ผล และเป็นประโยชน์
 แก่การวิจัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่จังหวัดมหาสารคาม

สำหรับที่ขอนแก่นนั้น เนื่องจากชุมชนมีลักษณะเป็นเมืองมากกว่า ตลอดจนมีผู้
 เคยมาทำการวิจัยในโครงการต่าง ๆ แล้วหลายราย ดังนั้นข่าวสารต่าง ๆ จึงแพร่หลายทั่วถึง
 ได้รวดเร็วและไม่มีปัญหาเกี่ยวกับความร่วมมือมากนักตั้งแต่เริ่มปฏิบัติงานเป็นต้นมา จึงไม่มี
 ความจำเป็นที่จะต้องใช้นั่งสีรับรองเพิ่มเติมหรือแถลงการณ์ดังกล่าว

5. การใช้วิธีการขอความร่วมมือจากผู้สมัครรับเลือกตั้ง โดยเหตุที่สังเกตเห็น
 ว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลครั้งนี้เป็นผู้ที่รู้จักกับประชาชนเป็นอย่างดีและมักจะมีผู้
 มาถามว่าควรจะให้สัมภาษณ์หรือไม่ ดังนั้นเมื่อผู้ควบคุมการวิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้สมัคร
 รับเลือกตั้งแต่ละคนแล้ว ก็ถือโอกาสขอความร่วมมือจากผู้สมัครรับเลือกตั้งให้ช่วยชี้แจงให้
 ประชาชนเข้าใจและให้ความร่วมมือแก่คณะผู้ดำเนินการวิจัยด้วย ทั้งนี้เพราะผู้สมัครรับเลือกตั้ง
 เป็นบุคคลสำคัญของท้องถิ่น เป็นบุคคลที่ค่อนข้างจะได้รับการศึกษาสูงกว่าประชาชนและ
 ประชาชนนับถือไว้วางใจมากกว่า วิธีการนี้ผู้ควบคุมการวิจัยได้คิดขึ้นเป็นการแก้ไขปัญหา
 เฉพาะหน้าเมื่อปฏิบัติงานอยู่ในสนาม และก็ได้ปรากฏว่าวิธีการนี้ประเทยกับวิธีการต่าง ๆ ดัง
 กล่าวข้างต้นทำให้ประชาชนยินดีให้ความร่วมมือมากขึ้น

6. การเผยแพร่ข่าวสารของสถาบัน วิธีการอีกอย่างหนึ่งที่คณะผู้ควบคุมการวิจัย
 คิดขึ้นในระหว่างปฏิบัติงานและได้ใช้เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยครั้งนี้ได้แก่การนำเอกสารเกี่ยว
 กับสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ไปแจกจ่ายเผยแพร่แก่ประชาชนในเขตเทศบาลทั้งสองแห่ง
 วิธีการนี้นอกจากจะช่วยให้ประชาชนหายระแวงแคลงใจคณะผู้ดำเนินการวิจัยและได้เข้าใจผู้
 ดำเนินการวิจัยโดยถูกต้องแล้ว ยังช่วยให้ประชาชนได้รู้จักกับสถาบันการศึกษาระดับสูงของ
 ชาติเพิ่มขึ้นด้วย นับว่ามีส่วนช่วยให้ได้รับความร่วมมือจากประชาชนมากขึ้น อย่างไรก็ตาม

จากมีได้วางแผนกันไว้ก่อนทำให้ต้องเสียเวลาในการจัดพิมพ์และได้ใช้จริง ๆ ในระยะปลายของการปฏิบัติงานเท่านั้น ซึ่งหากดำเนินการแต่ต้นน่าจะช่วยแก้ปัญหาเรื่องนี้ได้มาก

7. การขอความร่วมมือจากบุคคลสำคัญของท้องถิ่น บุคคลสำคัญของท้องถิ่นในพื้นที่ซึ่งคณะผู้ดำเนินการวิจัยใช้เป็นกุญแจสร้างความร่วมมือจากประชาชนก็ได้แก่ผู้ที่เคยเป็นกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านมาก่อน และปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้ช่วยเขตเทศบาล อดีตกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านเหล่านี้นอกจากจะช่วยเหลือชี้แจงแนะนำทำความเข้าใจแก่ประชาชนแล้ว ยังช่วยหาบ้านและตัวประชาชนผู้จะให้สัมภาษณ์อีกด้วย ซึ่งนับว่าเป็นผู้ที่มีส่วนช่วยเหลืออย่างสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ แต่ทั้งนี้ก็ได้ใช้วิธีนี้ในระยะท้าย ๆ ที่ประชาชนมีความเข้าใจดีขึ้นและเฉพาะที่มหาสารคามเท่านั้น ส่วนที่ขอนแก่นไม่มีความจำเป็นต้องขอความร่วมมือ

ปัญหาเกี่ยวกับตัวนักสัมภาษณ์

ก่อนที่จะมีการรับสมัครนักสัมภาษณ์ในโครงการวิจัยนี้ ทางคณะผู้ดำเนินการวิจัยได้คำนึงถึงความสำคัญของนักสัมภาษณ์เป็นอย่างมาก เพราะเห็นว่าแบบหรือแนวในการสัมภาษณ์จะสมบูรณ์เพียงใดก็ตามย่อมไม่สามารถจะได้ข้อมูลที่น่าพึงพอใจ ถ้าหากว่านักสัมภาษณ์ไม่มีความรับผิดชอบหรือไม่เข้าใจในโครงการวิจัย หรือไม่เข้าใจในขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่เข้าไปทำการวิจัยหรือชวัญในการทำงานไม่ดี โดยเฉพาะโครงการวิจัยนี้เป็นโครงการวิจัยที่กระทำในท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งมีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นของท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นในการคัดเลือกนักสัมภาษณ์สำหรับโครงการวิจัยนี้ นอกจากจะต้องการให้ได้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถเหมาะสมแก่งานแล้วยังมุ่งจะให้ได้บุคคลที่รู้ภาษาและขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือด้วย แต่มีข้อจำกัดที่ทำให้ไม่สามารถได้บุคคลที่มีคุณสมบัติตามที่ต้องการได้เพราะบุคคลที่พูดและเข้าใจภาษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้และมีคุณสมบัติอื่น ๆ ตามที่ต้องการตัวนั้นหายาก เมื่อประกอบกับลักษณะงานที่ประสบ ตลอดจนการที่จะต้องทำงานร่วมกัน จึงทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานเก็บรวบรวมข้อมูลในสนาม

1. อุปสรรคและปัญหาด้านภาษา เนื่องจากนักสัมภาษณ์ที่คัดเลือกได้สำหรับโครงการนี้ ส่วนใหญ่แล้วไม่ใช่คนพื้นเพภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงทำให้ไม่เข้าใจภาษาและวัฒนธรรมของท้องถิ่นดีพอ เกือบทุกคนเป็นคนภาคอื่น คือ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้

และภาคตะวันออก จะมีจำนวนน้อยกว่าคนที่เป็นคนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงทำให้เกิดปัญหาเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงาน เพราะนักสัมภาษณ์จำเป็นต้องใช้ภาษาภาคกลางเป็นสื่อในการติดต่อสัมภาษณ์ การที่นักสัมภาษณ์ใช้ภาษาภาคกลางในการสัมภาษณ์นี้ บางครั้งทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์ไม่เข้าใจคำถามหรือเข้าใจแต่เข้าใจไม่ตลอด จึงไม่สามารถจะตอบคำถามได้หรือตอบไม่ตรงกับประเด็นที่ถาม ประกอบกับนักสัมภาษณ์เองก็ไม่สามารถจะเข้าใจภาษาของท้องถิ่นที่เข้าไปสัมภาษณ์ได้ดีพอ จึงปรากฏว่าในบางครั้งโดยเฉพาะในระยะต้น ๆ ของการปฏิบัติงาน นักสัมภาษณ์จึงเข้าใจคำตอบของผู้ให้สัมภาษณ์ผิดไป เพราะเหตุที่ไม่รู้ภาษาของท้องถิ่นหรือรู้แบบงู ๆ ปลา ๆ ตัวอย่างเช่น คำถามว่า เลือกผู้สมัครเป็นพรรคหรือเป็นรายบุคคลนั้น ผู้ให้สัมภาษณ์ตอบเป็นภาษาท้องถิ่นเพียงว่า “ บัดไปหิม ” (คือไปลงบัตรเลือกตั้ง) แต่ที่นักสัมภาษณ์กลับเข้าใจไปว่าเป็นการไปลงคะแนนเสียง “ เลือกเป็นหิม ” ตั้งขึ้นเป็นต้น

ปัญหาคำภาษานี้ปรากฏว่าเป็นปัญหามากทางค้ำนมหาสารคาม แม้ผู้ควบคุมการวิจัยบางคนจะรู้ภาษาภาคนี้แต่ในระยะต้น ๆ ก็ไม่มีโอกาสจะไปช่วยนักสัมภาษณ์ได้มากนัก คงได้แต่แนะนำและให้ความเข้าใจแลกเปลี่ยนกันในการประชุมแต่ละวัน ตลอดจนให้กำลังใจแก่นักสัมภาษณ์ แต่อย่างไรก็ดีปัญหาและอุปสรรคในด้านภาษาก็ค่อย ๆ ลดลงเมื่อได้ทำการวิจัยไปชั่วระยะเวลาหนึ่ง (ประมาณ 7 วัน) เพราะนักสัมภาษณ์คุ้นเคยกับภาษาท้องถิ่นมากขึ้นและประกอบกับตัวอย่างที่สุ่มได้เพื่อเป็นผู้ให้สัมภาษณ์นั้น จำนวนไม่น้อยทีเดียวที่เข้าใจภาษาภาคกลาง เพราะเป็นผู้ที่ย้ายไปจากภาคอื่น ๆ หรือมีการติดต่อกับผู้ที่พูดภาษาภาคกลางจึงทำให้ปัญหาคำภาษาลดน้อยลงไปจนไม่เป็นอุปสรรคสำคัญ นอกจากนี้แล้วนักสัมภาษณ์ยังมีวิธีขจัดปัญหาคำภาษาให้หมดไปได้ โดยการใช้นักในท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นผู้ช่วยในการสัมภาษณ์ด้วยเมื่อจำเป็น

2. อุปสรรคและปัญหาเกี่ยวกับขวัญของนักสัมภาษณ์ ในการทำงานใด ๆ ก็ตามถ้าหากคนทำงานมีขวัญดีก็ย่อมจะช่วยสร้างประสิทธิภาพในการทำงานได้ดี การวิจัยตามโครงการนี้ก็เช่นเดียวกันนับว่าขวัญของนักสัมภาษณ์เป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งทางคณะผู้ดำเนินการวิจัยระลึกถึงและพยายามสร้างสรรคส่งเสริมอยู่ตลอดเวลา แต่อย่างไรก็ตาม ลักษณะของงานและสภาพแวดล้อมอื่น ๆ หลายประการด้วยกัน ซึ่งมีเกินกว่าที่คาดไว้ ได้มีส่วนทำลายขวัญของนัก

สัมภาษณ์และเป็นอุปสรรคต่อการทำงานในครั้ง^{๕๕} ซึ่งเท่าที่พบจากประสบการณ์พอจะแยกพิจารณาได้ดังนี้คือ

ก. สภาพของภูมิประเทศและดินฟ้าอากาศ ถึงแม้ท้องที่ที่ใช้ในการวิจัยครั้ง^{๕๕} นี้จะเป็นเขตเทศบาลเมือง (ขอนแก่นและมหาสารคาม) ก็ตาม แต่เนื่องด้วยเขตเทศบาลเมืองทั้งสองมีอาณาเขตกว้างขวาง โดยเฉพาะเทศบาลเมืองมหาสารคามส่วนใหญ่ของท้องที่มีลักษณะเป็นชนบทมากกว่าเมือง ตัวอย่างที่สุ่มได้เพื่อเป็นผู้ใช้สัมภาษณ์นั้นอยู่กระจัดกระจายกันทั่วไป ประกอบกับนักสัมภาษณ์ไม่มียานพาหนะที่จะอำนวยความสะดวกในระยะต้น ๆ ทั้งช่วงเวลาในการทำการวิจัยก็อยู่ในระหว่างเดือนมีนาคมและเมษายน ซึ่งเป็นระยะเวลาที่อากาศทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือกำลังร้อนอบอ้าวมาก นักสัมภาษณ์ต้องเดินฝ่าแดดหาบ้านและตัวผู้ให้สัมภาษณ์ บ้านแล้วบ้านเล่าคนแล้วคนเล่า ซึ่งนับว่าต้องใช้ความอดุสาหะวิริยะมีใช้น้อย ทั้งนี้จึงปรากฏว่าในระยะต้น ๆ ของการปฏิบัติงาน นักสัมภาษณ์ส่วนใหญ่จึงรู้สึกท้อแท้หมดกำลังใจ ไม่อยากปฏิบัติงานต่อไป* ส่วนทางขอนแก่นนั้นแม้ นักสัมภาษณ์จะประสบปัญหาดินฟ้าอากาศเหมือนกัน แต่โดยที่สภาพภูมิประเทศมีลักษณะเป็นเมืองมากกว่าและอุปสรรคด้านอื่น ๆ มีน้อยกว่า ปัญหาในเรื่องขวัญจึงมีบ้างเพียงเล็กน้อย

นอกจากนี้ ดินฟ้าอากาศยังมีส่วนทำให้นักสัมภาษณ์เจ็บไข้ด้วย เพราะมีทั้งอากาศร้อนจัดสลับกับฝน ทั้งการปฏิบัติงานก็ทำให้ต้องกินอยู่ผิดเวลาอยู่บ่อย ๆ จึงทำให้สุขภาพเลวลง อันเป็นผลไปถึงกำลังใจในการปฏิบัติงานด้วย

ข. สภาพของที่พักรักษา นอกจากสภาพภูมิประเทศและดินฟ้าอากาศจะไม่อำนวยความสะดวกให้การปฏิบัติงานวิจัยสนามดำเนินไปโดยราบรื่นแล้ว สภาพของที่พักรักษาและสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ยังนับว่าเป็นอุปสรรคต่อการทำงานของนักสัมภาษณ์อีกด้วย โดยเฉพาะที่จังหวัดมหาสารคามถึงแม้คณะนักวิจัยจะเลือกได้ที่พักรักษาซึ่งเป็นโรงแรมชั้นหนึ่งของจังหวัดก็ตาม แต่สภาพของห้องพักรักษาและบริการแบบขอไปทีได้มีส่วนในการทำลายขวัญของนักสัมภาษณ์อยู่มาก การนั่งทำงานหรือการพักผ่อนในห้องตอนกลางวันหรือบ่ายนั้นเป็นภาวะที่ทนแทบไม่ได้ นอกจากนี้ยังมีเสียงรถบรรทุกในเวลาหลับนอน ประกอบกับบ่อยครั้งที่ไม่มีน้ำประปามาที่โรงแรม ทำให้ไม่มีน้ำใช้อาบและบางครั้งก็กลางคืนไม่มีไฟฟ้าใช้ สิ่งเหล่านี้มิใช่เป็นสิ่งที่เล็กน้อยเลย

*ทราบจากวารสารสังเกตและการสอบถามนักสัมภาษณ์ระหว่างการปฏิบัติงานสนาม

เมื่อคำนึงถึงว่านักสัมภาษณ์ต้องอยู่จำเจเป็นเวลาถึงหนึ่งเดือนโดยลักษณะงานต้องการการพบปะ
ผู้คนเมื่อยเห็นว่าเห็นคอยกลับมา หรือบางครั้งก็ถึงเป็นใช้กลับมาก็มี

อย่างไรก็ดีสำหรับปัญหาเกี่ยวกับสภาพที่พักอาศัยนั้น ที่ขอนแก่นไม่ปรากฏว่าเป็น
ปัญหาแต่อย่างใด จะมีความไม่สะดวกอยู่บ้างที่ระยะทางจากที่พักไปยังตลาดค่อนข้างไกลเท่านั้น

ค. ลักษณะของงาน สภาพและลักษณะของงานนับว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับขวัญ
ของนักสัมภาษณ์อยู่มากเหมือนกัน ทั้งนี้เพราะงานนี้มีลักษณะที่ต้องใช้ความพยายามในการขอ
ความร่วมมือจากผู้อื่น โดยเฉพาะการที่นักสัมภาษณ์ซึ่งเป็นบุคคลแปลกหน้าของท้องถิ่นไปขอ
สัมภาษณ์ประชาชนในเรื่องที่เกี่ยวกับการบ้านการเมือง ย่อมไม่ใช่สิ่งที่ทำได้ง่าย ๆ ทั้งนี้
จึงพบว่าหลายครั้งที่เดิวก่อนนักสัมภาษณ์ต้องผิดหวังเพราะไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้ที่จะต้องให้
สัมภาษณ์ ซึ่งนับว่าเป็นปัญหาในการปฏิบัติงานอันมีส่วนกระทบกระเทือนต่อขวัญของนัก
สัมภาษณ์อยู่ไม่น้อย แต่อย่างไรก็ตามปัญหานี้ก็เกิดขึ้นในระยะสั้น ๆ เท่านั้น เพราะเมื่อได้
ปฏิบัติงานไปชั่วระยะเวลาหนึ่งปัญหาเหล่านี้ก็หมดไป เพราะนักสัมภาษณ์คุ้นเคยกับสภาพของ
ท้องถิ่นและผู้คนในท้องถิ่นมากขึ้น ประกอบกับการประชาสัมพันธ์ของคณะผู้ดำเนินการวิจัยทั้ง
ทางวิทยุและโทรทัศน์ ก็มีมีส่วนช่วยสร้างสรรคความเข้าใจของประชาชน และก่อให้เกิดความ
ร่วมมือกันเป็นลำดับ อันมีผลสะท้อนให้ขวัญของนักสัมภาษณ์ดีขึ้นด้วย

ปัญหาเกี่ยวกับขวัญของนักสัมภาษณ์นั้น เป็นเรื่องที่คุณคณะผู้ดำเนินการวิจัยได้
ตระหนักดีมาตั้งแต่ต้น จะเห็นได้จากการกล่าวถึงลักษณะของงานและเหตุการณ์ที่นักสัมภาษณ์
จะต้องประสบในระหว่างการอบรมซึ่งกระทำที่สำนักวิจัย ทั้งนี้เมื่อมาถึงที่ปฏิบัติงาน ผู้ควบคุม
การวิจัยจึงได้ปฏิบัติงานและดำเนินการหลายประการเพื่อการบำรุงขวัญ อาทิ การพักอาศัยอยู่
ร่วมกับนักสัมภาษณ์ การติดตามเยี่ยมเยียนนักสัมภาษณ์ขณะออกสัมภาษณ์ การรับฟังการปรับปรุง
ทุกข์และให้คำแนะนำ สำหรับกลุ่มมหาสารคามได้มีการนำนักสัมภาษณ์เข้าพบและทำความรู้จัก
กับกรรมการจังหวัดบางคนและผู้บังคับกองสถานีตำรวจภูธรอำเภอเมือง เป็นต้น วิธีการหนึ่งที่
สมควรกล่าวถึงคือการจัดเลี้ยงนักสัมภาษณ์เป็นครั้งแรก ทางกลุ่มขอนแก่นได้จัดขึ้นในวันแรก
หลังจากการทดสอบแบบสัมภาษณ์ การปฏิบัติเช่นนี้นับว่าได้ประโยชน์มากในด้านการบำรุง
ขวัญ เพราะเป็นโอกาสที่ฝ่ายผู้ควบคุมการวิจัยจะได้แสดงความเป็นกันเองและเปิดโอกาสให้รู้
จักจิตใจของกันและกันเสียแต่แรก ส่วนทางมหาสารคามมีเจตนาไม่จัดเลี้ยงนักสัมภาษณ์ใน

วันแรกเพื่อต้องการศึกษาความมั่นคงในจิตใจต่องานและต่อผู้ควบคุมการวิจัย ผลปรากฏว่า นักสัมภาษณ์มีความผิดหวังไปบ้าง เนื่องจากฝ่ายผู้ควบคุมการวิจัยได้เคยแสดงความเป็นกันเอง อย่างมากมาก่อนทำให้ตั้งความคาดหวังไว้สูง จึงมีผลกระทบกระเทือนขวัญในวันแรก ๆ อยู่บ้าง อย่างไรก็ตามเมื่อได้มีการสังสรรค์กันในระลอกต่อ ๆ มากก็ทำให้รู้จักคุ้นกันในระดับที่พอพอใจมาก

อย่างไรก็ดี การบำรุงขวัญที่สำคัญอยู่ที่การสอดส่องช่วยเหลือการทำงานของนักสัมภาษณ์อยู่เสมอ ในกรณีที่เกิดอุปสรรคฝ่ายผู้ควบคุมการวิจัยก็พร้อมที่จะแก้ปัญหาซึ่งอาจมีผลถึงการเปลี่ยนแปลงวิธีการ การแก้ไขปัญหานี้อาจเป็นความริเริ่มของฝ่ายผู้ควบคุมการวิจัยเอง แต่บางกรณีก็เป็นความริเริ่มมาจากนักสัมภาษณ์เอง ซึ่งฝ่ายผู้ควบคุมการวิจัยได้รับพิจารณาอย่างจริงจังทุกครั้ง เพราะตระหนักดีว่าข้อเสนอตั้งกล่าวย่อมนจะมีผลต่องานและขวัญของนักสัมภาษณ์ ตัวอย่างเรื่องนี้จะเห็นได้จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับกลุ่มมหาสารคาม กล่าวคือ ปรากฏว่าหลังจากปฏิบัติงานได้เพียงวันเดียว นักสัมภาษณ์ก็ได้เสนอความเห็นในที่ประชุมว่า การที่ให้แต่ละคนรับผิดชอบแต่ละเขตแล้ว ต่างคนต่างทำงานในหน้าที่ความรับผิดชอบของตนให้เสร็จนั้น หากปัญหาหรือข้อสงสัยบางประการเกิดขึ้นในขณะที่ปฏิบัติงาน นักสัมภาษณ์ก็ไม่สามารถจะพบปะปรึกษาหารือแก้ไขปัญหาหรือข้อสงสัยกับใครได้ เพราะต่างก็แยกย้ายไปทำงานในแต่ละเขตของตน ซึ่งห่างไกลกันและหากันได้ยากเพราะนักสัมภาษณ์แต่ละคนก็ยังไม่คุ้นเคยกับสภาพของท้องถิ่นอันเป็นผลให้ขาดความอุ่นใจด้วย ประกอบกับมีความลำบากในการหาบ้านและตัวของผู้อยู่จะให้สัมภาษณ์อยู่มากจึงขอให้ใช้วิธีใหม่ กล่าวคือให้สัมภาษณ์ในแต่ละเขตให้เสร็จเป็นเขต ๆ ไป ความเห็นดังกล่าวผู้ควบคุมการวิจัยก็เห็นพ้องด้วย แต่ขอให้ใช้วิธีแบ่งนักสัมภาษณ์ทั้งหมดออกเป็น 2 กลุ่ม สัมภาษณ์พร้อม ๆ กัน 2 เขต โดยกำหนดให้เริ่มแต่ละเขตไกลสุดเข้ามายังศูนย์กลางตามลำดับ ทั้งนี้โดยให้ผู้ที่เคยได้รับมอบหมายหน้าที่ให้รับผิดชอบครั้งแรกในแต่ละเขต เป็นผู้จัดอำนวยความสะดวกและประสานงานในเขตที่ตนรับผิดชอบเป็นเขต ๆ ไป ซึ่งก็ปรากฏว่าทำให้ปฏิบัติงานได้ดีขึ้น นักสัมภาษณ์มีขวัญดีขึ้นด้วยหากฝ่ายผู้ควบคุมการวิจัยไม่ยอมรับฟังหรือมองเห็นปัญหาเข้าไป ก็ย่อมจะทำให้ขวัญและผลงานลดลงอย่างแน่นอน

ปัญหาในสนามเกี่ยวกับแนวคำถามสัมภาษณ์

ปัญหาที่สำคัญอย่างหนึ่งซึ่งได้พบจากประสบการณ์ในการวิจัยสนามครั้งนี้ได้แก่

ปัญหาเกี่ยวกับแนวคำถามสัมภาษณ์ ทั้งนี้เพราะว่าแนวคำถามสัมภาษณ์ที่ใช้สำหรับสัมภาษณ์ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่นและมหาสารคามฯ ไม่ได้อำนวยความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ได้ผลดีเท่าที่ควร ทั้ง ๆ ที่ได้มีการพิจารณาทดสอบแก้ไขปรับปรุงกันอย่างพอสมควรแล้ว แต่ในตัวแนวคำถามสัมภาษณ์ก็มีปัญหาอยู่นั่นเอง กล่าวคือ

1. ความยาวของแนวคำถามสัมภาษณ์ แนวคำถามสัมภาษณ์มีคำถามยาวมาก คือมีคำถามที่นักสัมภาษณ์จะต้องถามและให้ผู้ให้สัมภาษณ์จะต้องตอบถึง 158 คำถาม ซึ่งในขณะเดียวกันนั้นเอง ถ้าผู้ใช้สิทธิตอบทุกคำถามและทุกข้อ นักสัมภาษณ์จะต้องจดบันทึกข้อความที่ได้จากการสัมภาษณ์ประมาณถึง 354 คำตอบ หรือมากกว่า (เพราะบางคำถามตอบได้หลายคำตอบ) การที่แบบสัมภาษณ์ยาวเกินไปนี้ได้เกิดปัญหาตามมาทั้ง 2 ด้าน คือ ทางด้านประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง (ผู้ให้สัมภาษณ์) และทางด้านตัวผู้สัมภาษณ์ เพราะคำถามที่ยาวมากนี้ทำให้ต้องใช้เวลาในการสัมภาษณ์ถึง 1-2 ชั่วโมง ดังนั้นในด้านประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งหรือผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนจึงเกิดความเบื่อหน่ายที่จะตอบคำถามยาว ๆ นาน ๆ โดยเฉพาะในคำถามซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์เองไม่ได้มีความสนใจ ประกอบกับการให้สัมภาษณ์ก็ไม่ทำให้ได้รับผลประโยชน์อะไรเลย จากประสบการณ์พบว่า เมื่อสัมภาษณ์ถึงคำถามท้าย ๆ ผู้ให้สัมภาษณ์ไม่น้อยที่เที่ยวที่ตอบหรือให้สัมภาษณ์แบบขอไปที ทั้งนี้นอกจากคำถามซึ่งยาวและยากแก่การตอบแล้ว แต่ละคนก็ยังมีกิจกรรมงานที่ตัวเองจะต้องจัดทำเพื่อหาเลี้ยงชีพของตนเองอีกด้วย จึงเป็นปัญหาที่นักสัมภาษณ์จะต้องพยายามขจัดปัญหาในเรื่องความเบื่อหน่ายของผู้ให้สัมภาษณ์ให้หมดไป ซึ่งก็อยู่กับเทคนิควิธีการและความสามารถของนักสัมภาษณ์แต่ละคน

อย่างไรก็ตาม การแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยผู้สัมภาษณ์เองนั้นก็มีขีดจำกัดอยู่มากเหมือนกัน การที่คำถามยาวมากเกินไปซึ่งเป็นผลให้นักสัมภาษณ์จะต้องจดบันทึกคำตอบมาก และใช้เวลานานต่อผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคนและจะต้องปฏิบัติงานติดต่อกันไปเป็นเวลาดัง 1 เดือนนั้น ตัวผู้สัมภาษณ์เองก็ย่อมมีความโน้มเอียงที่จะเบื่อหน่ายต่อการถามซ้ำ ๆ ซาก ๆ อยู่ทั้งวันและทุกวัน เมื่อประกอบกับความยากลำบากในการค้นหาบ้านและตัวผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งสร้างความเหนื่อยอ่อนให้แก่ผู้สัมภาษณ์พอสมควรแล้ว ผู้สัมภาษณ์ย่อมมีแนวโน้มเอียงที่จะเบื่อหน่ายได้ง่ายยิ่งขึ้นในระยะหลังของการเก็บข้อมูล ผู้ให้สัมภาษณ์เบื่อหน่ายที่จะตอบ ผู้สัมภาษณ์เองก็ย่อมเบื่อหน่ายที่จะถาม คำตอบที่ได้จากการสัมภาษณ์ต่อไปในรายละเอียดจึงเป็นข้อที่น่าคิดว่า

คำตอบของคำถามบางข้อโดยเฉพาะในส่วนท้าย ๆ ของแนวคำถามซึ่งเป็นคำตอบที่ได้จากการสัมภาษณ์โดยเฉพาะในระยะท้าย ๆ ของการวิจัยสนามจะเป็นข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือลดน้อยลงไป

2. ความยากลำบากในการที่จะทำความเข้าใจในถ้อยคำสำนวนที่ใช้ในแนวคำถามสัมภาษณ์ นอกจากแนวคำถามสัมภาษณ์ยาว ต้องใช้เวลามากในการสัมภาษณ์แต่ละราย ซึ่งอาจทำให้เกิดบรรยากาศแห่งความเบื่อหน่ายในขณะสัมภาษณ์ขึ้นได้ง่ายแล้ว ยังมีแนวคำถามสัมภาษณ์ที่มีส่วนส่งเสริมให้เกิดความลำบากในการสัมภาษณ์มากขึ้น บางสิ่งซึ่งก็ได้แก่ถ้อยคำสำนวนที่ใช้ในแนวคำถาม กล่าวคือคำถามบางคำถามในแนวสัมภาษณ์นั้นยากแก่การที่จะอธิบายทำความเข้าใจโดยแจ่มแจ้ง ทั้งนี้เพราะเรื่องที่สัมภาษณ์เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นและการเมืองซึ่งประชาชนไม่ค่อยจะเข้าใจกันอยู่แล้ว ประกอบกับประชาชนชาวชนบทส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาน้อย ดังนั้นจึงสร้างความลำบากใจให้แก่ทั้งสัมภาษณ์อยู่มากที่สุดทีเดียว เพราะถามแล้วอธิบายแล้วผู้ให้สัมภาษณ์ก็ยังไม่เข้าใจและไม่สามารถจะตอบได้ ตัวอย่าง เช่น คำถามที่เกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ การรวมเป็นกลุ่มของผู้สมัคร เทศบาล วัตถุประสงค์นโยบาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำถามในส่วนที่เกี่ยวกับทัศนคติ ในตอนท้ายของแนวคำถามสัมภาษณ์นั้น จากประสบการณ์ปรากฏว่า ประชาชนส่วนมากจะไม่ค่อยเข้าใจหรือไม่สามารถจะตอบได้ว่าตนเองเห็นด้วยกับคำถามในระดับมากน้อยได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะ Scale ที่ตั้งไว้เช่น *เห็นด้วยอย่างมาก เห็นด้วย ไม่ค่อยเห็นด้วยนัก ไม่เห็นด้วย* ยากแก่การจะแยกแยะระดับ ตลอดจนภาษาที่ใช้ยากแก่การอธิบายทำความเข้าใจด้วย จึงเป็นที่น่าสังเกตว่า คำถามที่มุ่งจะทดสอบทัศนคติของประชาชนเกี่ยวกับการเมือง การปกครองซึ่งมีการแยกคำตอบออกเป็นหลายระดับนั้นน่าจะเหมาะสมที่จะใช้กับผู้มีความรู้พอสมควร มากกว่าที่จะใช้กับประชาชนในชนบทซึ่งได้รับการศึกษาน้อย

นอกจากนี้ความยากของถ้อยคำที่ใช้ขึ้นเนื่องมาจากลักษณะของเรื่องที่จะวิจัยได้ก่อให้เกิดผลเสียอื่น ๆ ตามมา ตัวอย่างเช่นคำถามที่ว่า “*เทศบาลคืออะไร*” นั้น ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ก็จะไม่สามารถตอบได้ว่าคืออะไร จึงมีอยู่จำนวนไม่น้อยทีเดียวที่ทราบล่วงหน้าว่ามีคำถามอย่างนี้ (เพราะได้ไปเคยฟังหรือเคยเห็นผู้อื่นให้สัมภาษณ์มาก่อน) ซึ่งไปปรึกษาหารือกับผู้อื่นมาก่อน เป็นการเตรียมคำตอบล่วงหน้า ทั้งนี้เมื่อนักสัมภาษณ์ไปสัมภาษณ์บุคคล

เหล่านี้ก็จะตอบได้ทันทีว่า เทศบาลคืออะไร (ทั้งที่ตอบถูกและไม่ถูก) เพราะได้ไปเตรียมคำตอบไว้ล่วงหน้าแล้ว เป็นต้น การที่ผู้ให้สัมภาษณ์บางคนไปเตรียมคำตอบล่วงหน้าเช่นนี้ ทำให้ผู้สัมภาษณ์ได้ข้อมูลที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง

3. ความเข้าใจในถ้อยคำบางคำที่ใช้ในแนวคำถามสัมภาษณ์ยังไม่แจ่มแจ้ง

พอ แม้ว่าแนวคำถามสัมภาษณ์นั้นจะได้ผ่านการทดสอบมาหลายครั้งหลายตอนจนถึงขั้นสุดท้ายซึ่งกระทำโดยตัวนักสัมภาษณ์เองก็ตาม แต่ก็ยังมีบางสิ่งบางอย่างที่เสียดลอดมาได้จนมาทราบเอาเมื่อลงมือสัมภาษณ์ไปแล้วระยะหนึ่งว่ายังมีเรื่องที่จะต้องทำความเข้าใจกันใหม่ หรือแก้ความเข้าใจเดิมเสียให้ถูกต้อง ตัวอย่างเช่นคำว่า “เมือง” นั้น เดิมให้หมายถึงเขตเทศบาลเมือง เช่นเทศบาลเมืองขอนแก่นและมหาสารคาม แต่ถ้าเป็นคำถามว่าเคยไปเที่ยวเมืองอื่นหรือไม่ คำว่าเมืองในที่นี้จะหมายถึงเขตเทศบาลด้วยหรือไม่ นอกจากนี้ยังมีคำว่าลงทุนซึ่งมิได้มีการตีความกันให้ชัดเจนมาแต่ต้น อีกตัวอย่างหนึ่งได้แก่คำว่า “เคยฟัง” เขาหาเสียงเลือกตั้ง ซึ่งนักสัมภาษณ์บางคนเข้าใจว่าจะต้องเป็นการ “เคยไปฟัง” จึงทำให้ผู้ที่เคยฟังการหาเสียงใกล้ ๆ บ้านตนกลายเป็นผู้ที่ “ไม่เคยไปฟัง” ไป และมีผลไปถึงการงดไม่ตามคำถามต่อก ๆ ไปอีกหลายข้อ ซึ่งที่จริงจะต้องถามด้วย นอกจากนี้ยังมีคำถามเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายของพรรค ซึ่งเมื่อถามกับผู้สมัครรับเลือกตั้งซึ่งให้คำตอบในเรื่องนี้ได้ ก็ปรากฏว่าคำถามเหล่านี้อาจให้คำตอบที่สับสนได้ ทำให้ไม่ทราบค่าใช้จ่ายรวมที่แท้จริง

อย่างไรก็ตามผู้ควบคุมการวิจัยได้แก้ไขปัญหเหล่านี้โดยการหารือทำความเข้าใจกันทั้งในกลุ่มและระหว่างกลุ่มของ 2 จังหวัด แล้วชี้แจงให้นักสัมภาษณ์ทราบ ในบางกรณีได้มีการไปเก็บข้อมูลซ้ำ และในบางกรณีก็ได้ให้นักสัมภาษณ์บันทึกรายละเอียดไว้ก่อน หรือให้หมายเหตุไว้ ทั้งนี้ โดยได้กำชับให้ซักถามเพิ่มเติมในคำถามนั้น ๆ จนได้ความเป็นที่พอใจนอกจากนั้นก็ได้พยายามให้กำลังใจแก่นักสัมภาษณ์ด้วยวิธีต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว เรื่องเหล่านี้เป็นภาระแก่ผู้ควบคุมการวิจัยอยู่ไม่น้อยในระยะต้น ๆ ของการเก็บข้อมูล นอกเหนือจากปัญหาเหล่านี้แล้ว ในแบบสัมภาษณ์ยังมีข้อผิดพลาดและข้อบกพร่องเล็ก ๆ น้อย ๆ อีกอีกมาก ซึ่งผู้ควบคุมการวิจัยก็เป็นผู้แก้ไขให้ลุล่วงไป

จึงเห็นได้ว่าแนวคำถามสัมภาษณ์ จะใช้ได้เป็นเพียงแนวทางในการสัมภาษณ์เท่านั้น

โดยเฉพาะในการเก็บข้อมูลเรื่องนี้ นักสัมภาษณ์จะไม่สามารถได้ข้อมูลที่ตรงกับความจริงมากนัก ถ้าหากว่าไม่มีความเข้าใจที่ชัดเจน ไม่มีความสามารถและความมานะอดทนเพียงพอ

ปัญหาเกี่ยวกับการควบคุมและประสานงาน

การควบคุมและประสานงานนับว่าเป็นสิ่งจำเป็นในการบริหารงาน เพราะถ้าทำงานโดยขาดความร่วมมือประสานงานเสียแล้วงานย่อมจะไม่ดำเนินไปโดยราบรื่น ในการบริหารงานวิจัยในสนามก็เช่นเดียวกัน เพื่อให้งานดำเนินไปตามแผนที่กำหนดไว้จึงต้องจัดให้มีการควบคุมประสานงานที่ดี จากการวิจัยสนามที่เทศบาลเมืองขอนแก่นและมหาสารคามพบว่า ในการปฏิบัติงานยังมีปัญหาในเรื่องการควบคุมและประสานงานอยู่ ดังนั้นเพื่อเป็นประโยชน์แก่การพิจารณาปัญหาคำนี้ จะได้แยกกล่าวให้เห็นลักษณะการควบคุมและประสานงานในสนามเป็น 2 ด้านด้วยกัน คือ ในการควบคุมประสานงานระหว่างกลุ่มนักสัมภาษณ์ที่ขอนแก่นกับมหาสารคาม และการควบคุมประสานงานของนักสัมภาษณ์ในแต่ละกลุ่ม

ในด้านการควบคุมประสานงานระหว่างกลุ่มนักสัมภาษณ์ที่ขอนแก่นกับมหาสารคาม นั้นตามที่คิดกันไว้เดิมที่เดียวจะให้สัมภาษณ์พักอยู่รวมกันที่เดียวที่ขอนแก่น ทั้งนี้เพื่อฝ่ายผู้ควบคุมการวิจัยจะได้มีโอกาสปรึกษาหารือกันและชี้แจงแก้ไขปัญหากับนักสัมภาษณ์ได้พร้อม ๆ กัน แต่เมื่อคำนึงถึงลักษณะงานที่อาจเสร็จไม่พร้อมกันในแต่ละวัน ประกอบกับความเหน็ดเหนื่อยที่จะต้องเดินทางไปมาทุก ๆ วันอันอาจเกิดอุบัติเหตุได้ง่าย คณะผู้ดำเนินการวิจัยจึงได้เปลี่ยนแปลงเสีย ทั้งนี้ในระยะแรก ๆ จึงมีอุปสรรคอยู่ที่การต้องเสียเวลาในการเดินทางเพื่อปรึกษาหารือและควบคุมประสานงานของผู้ควบคุมการวิจัยทั้งสองฝ่าย นอกจากนั้นเมื่อพิจารณาถึงรถยนต์ที่ใช้ติดต่อประสานงานระหว่างจังหวัดทั้งสองแล้ว ภายในเขตเทศบาลหนึ่งผู้ควบคุมการวิจัยย่อมจะไม่ได้ใช้รถในการอำนวยความสะดวกให้แก่การปฏิบัติงาน ซึ่งมีผลทำให้การติดต่อประสานงานระหว่างนักสัมภาษณ์ยากขึ้นไป ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าระยะทางที่ห่างกัน ประกอบกับการไม่มีรถประจำทั้ง 2 แห่ง ได้เป็นอุปสรรคในการติดต่อประสานงานและการปฏิบัติงานของนักสัมภาษณ์ในระยะแรกได้มาก อย่างไรก็ตามผู้ควบคุมการวิจัยก็ได้ใช้วิธีการติดต่ออื่น ๆ เข้าช่วย เช่น ไปรษณีย์และโทรเลข เป็นต้น

นอกจากนี้การควบคุมประสานงานระหว่างนักสัมภาษณ์ในแต่ละเทศบาลยังมีปัญหาซับซ้อนประการอื่นอยู่อีกด้วย ดังที่กล่าวแล้วว่าสภาพภูมิประเทศและดินฟ้าอากาศของท้องถิ่นเป็นเครื่องบั่นทอนกำลังขวัญของนักสัมภาษณ์นั้นตั้งแต่เริ่มปฏิบัติงานแล้ว ดังนั้นการควบคุมงานของผู้ควบคุมการวิจัยจึงประสบกับปัญหา เพราะว่าถ้าควบคุมเข้มงวดมากเกินไปก็ย่อมจะสร้างความยุ่งยากใจให้แก่สัมภาษณ์มากขึ้นเท่านั้น ซึ่งอาจจะทำให้นักสัมภาษณ์ที่อดอยเล็กสติปัญญากลับ อันจะกระทบกระเทือนต่อแผนการดำเนินงานทั้งหมด ดังนั้นจึงปรากฏว่าผู้ควบคุมการวิจัยต้องกระทำไปด้วยความระมัดระวัง คือพยายามให้ได้ผลงานตามที่ต้องการ และในขณะเดียวกันก็พยายามให้กระทบกระเทือนต่อขวัญของนักสัมภาษณ์แต่น้อยที่สุด อย่างไรก็ตามการควบคุมที่ไม่ดีนักก็ปรากฏว่าให้ผลเป็นที่น่าพอใจ เพราะแม้จะดูจากระเบียบวินัยไปบ้างแต่นักสัมภาษณ์ก็รู้สึกพอใจและมีความเกรงใจพยายามปฏิบัติตามคำสั่งคำแนะนำอยู่เสมอ

แต่ในเวลาเดียวกัน การที่จะทำงานให้เสร็จตามกำหนดเวลาที่กำหนดไว้ในแผนการวิจัย ผู้ควบคุมการวิจัยย่อมจะต้องควบคุมให้ได้ผลงานทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ เพราะฉะนั้นในการปฏิบัติงานสัมภาษณ์ในสนามจริง ๆ จึงจำเป็นต้องให้ผู้ควบคุมการวิจัยเข้าไปช่วยนักสัมภาษณ์ปฏิบัติงานด้วย และในขณะเดียวกันก็จะได้เป็นพี่เลี้ยงคอยแก้ไขปัญหาและให้คำแนะนำแก่นักสัมภาษณ์เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น ระหว่างการปฏิบัติงานสนามและทำหน้าที่คอยประสานงานระหว่างนักสัมภาษณ์ทั้งหลายด้วย ซึ่งวิธีการนี้นอกจากจะช่วยสร้างกำลังใจให้แก่สัมภาษณ์แล้ว ยังช่วยให้การปฏิบัติงานการสัมภาษณ์ดำเนินไปโดยสะดวกราบรื่นมากขึ้นด้วย

แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องด้วยผู้ควบคุมการวิจัยครั้งนี้มีภาระหน้าที่ที่จะต้องตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ที่ได้ไปสัมภาษณ์มาเป็นประจำทุกวันในระยะแรก เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องในการบันทึกและแก้ไขความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์ข้อมูลในตอนต่อไป นอกจากนี้ผู้ควบคุมการวิจัยยังมีหน้าที่ต้องสัมภาษณ์ผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลด้วย จึงทำให้ไม่สามารถควบคุมและประสานงานระหว่างนักสัมภาษณ์ได้เต็มที่เท่าที่ต้องการ โดยเฉพาะทางกลุ่มมหาสารคามเมื่อนักสัมภาษณ์ออกปฏิบัติงานสัมภาษณ์แล้ว ผู้ควบคุมการวิจัยก็ไม่สามารถจะจัดให้มีการประสานงานระหว่างนักสัมภาษณ์ได้อย่างทั่วถึง เพราะว่าเป็นการยากยิ่งที่จะทราบว่าจะขณะนั้นนักสัมภาษณ์กำลังสัมภาษณ์ใคร อยู่ที่บ้านใด เป็นต้น และ

ข้อจำกัดเหล่านี้เองทำให้ผู้ควบคุมการวิจัยไม่สามารถที่จะจัดให้มีการควบคุมประสานงานที่ดีที่สุด
ตามที่ต้องการ

ปัญหาเกี่ยวกับตัวอย่างในสนาม

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วในเรื่องการกำหนดแผนและการปฏิบัติตามแผนการสุ่มตัวอย่าง
คณะผู้ดำเนินการวิจัยได้ใช้ทะเบียนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งเป็นหลักในการดำเนินการสุ่มตัว
อย่าง และได้คาดการณ์ไว้ว่าจะประสบปัญหาเกี่ยวกับการหาตัวบุคคลไม่พบ จึงได้สุ่ม
ตัวอย่างเป็นตัวสำรองเผื่อไว้สำหรับผู้ใช้สิทธิเป็นจำนวน 25% ของตัวจริง และผู้ไม่ใช้สิทธิเป็น
จำนวน 50% ของตัวจริง จำนวนตัวอย่างที่คณะผู้ดำเนินการวิจัยได้ทำการสุ่มสำรองไว้ถึง 25%
และ 50% ดังกล่าว นับว่าเป็นจำนวนที่มากพอสมควรตามเกณฑ์ที่คิดว่าจะช่วยแก้ปัญหาได้
เมื่อถึงคราวออกเก็บข้อมูลในสนามจริง ๆ แต่อย่างไรก็ตามเพื่อความไม่ประมาทเกี่ยวกับปัญหา
ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นได้อีกในอนาคต คณะผู้ควบคุมการวิจัยจึงได้เตรียมเอาทะเบียนผู้มีสิทธิและ
ตารางสุ่มตัวอย่างติดตัวไปในสนามอีกด้วย

เมื่อคณะผู้ดำเนินการวิจัยได้ลงมือปฏิบัติงานการเก็บข้อมูลในสนามตามจำนวนตัว
อย่างที่ได้เลือกไว้ โดยใช้วิธีการจ่ายตัวอย่างตัวจริงให้นักสัมภาษณ์ทำการสัมภาษณ์ก่อน ถ้าไม่
อาจจะทำการสัมภาษณ์ตัวจริงได้ เช่น ปรากฏว่าตัวจริงไม่มีหรือไม่อยู่เพราะย้ายไปหรือตายไป
แล้วก็ให้สัมภาษณ์ตัวสำรองได้ โดยเรียงตามลำดับหมายเลขก่อนหลังของตัวสำรองลงมาเรื่อย ๆ
เท่ากับจำนวนตัวจริงที่ขาดไป เมื่อปฏิบัติไปปรากฏว่ามีความจำเป็นต้องจ่ายตัวสำรองแทนตัว
จริงทั้งกลุ่มขอนแก่นและมหาสารคามเหมือนกัน แต่มีความแตกต่างกันในระดับที่มากหรือ
น้อยกว่ากันเท่านั้น คือในกลุ่มขอนแก่นปรากฏว่าตัวสำรองที่ตั้งไว้ 25% สำหรับผู้ใช้สิทธิ และ
50% สำหรับผู้ไม่ใช้สิทธินั้นได้ถูกใช้ไปเกือบหมด แต่สำหรับกลุ่มมหาสารคามนั้นปรากฏว่า
แม้ตัวสำรองที่ตั้งไว้ทั้งผู้ใช้สิทธิและไม่ใช้สิทธิได้ถูกใช้ไปจนหมดแล้ว ก็ยังได้จำนวนไม่ครบตาม
ความต้องการที่ได้กำหนดไว้อีก

การแก้ไขปัญหากับจำนวนตัวอย่างที่ได้ไม่ครบถ้วนตามความต้องการในโครง
การสำหรับกลุ่มมหาสารคามนั้น ได้ดำเนินการสองวิธีด้วยกันคือ สำหรับผู้ใช้สิทธิออกเสียง
เลือกตั้ง ปรากฏว่าเมื่อได้ใช้ตัวอย่างทั้งที่เป็นตัวจริงและตัวสำรองไปจนหมดแล้ว ยังขาดจำนวน

อีกประมาณ 5% จึงจะครบจำนวน 250 คน ตามที่ต้องการ จำนวน 5% ที่ขาดไปในคณะผู้ควบคุมการวิจัยได้ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเดิมจากตาราง Random Table ซึ่งจากการสุ่มเพิ่มเติมในสนามนี้ทำให้คณะผู้ควบคุมการวิจัยได้จำนวนตัวอย่างครบถ้วนตามความต้องการของโครงการ แต่สำหรับผู้ใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งปรากฏว่าเมื่อได้ใช้ตัวอย่างทั้งที่เป็นตัวจริงและตัวสำรองไปจนหมดแล้ว ก็ยังขาดจำนวนอีกถึง 75% จึงจะครบจำนวน 250 คน ตามที่ต้องการจำนวน 75% ที่ขาดไปนี้เป็นจำนวนมากอย่างคิดไม่ถึงว่าจะเห็นเช่นนี้ได้ ทางแก้ไขของปัญหาจึงไม่อาจจะใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเดิมได้ เพราะถ้าใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเดิมก็ต้องประสบปัญหาแบบเดิมอีก วิธีการสุ่มตัวอย่างจากทะเบียนผู้มีสิทธิสำหรับผู้ใช้สิทธิที่หน่วยมหาสารคามนี้ จึงเป็นวิธีการที่ไม่เหมาะสมเสียแล้ว ในที่สุดคณะผู้ควบคุมการวิจัยจึงจำเป็นต้องใช้วิธีการแบบ Purposive Stratified Accidental Sampling แทน การใช้วิธีการแบบนี้คณะผู้ดำเนินการวิจัยในเบื้องต้นมีความเชื่อว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างดี แต่เมื่อได้ลงมือปฏิบัติจริง ๆ แล้ว กลับปรากฏผลว่าหาตัวบุคคลที่เป็นผู้ใช้สิทธิได้ยากอีก ทั้งนี้เพราะมีปัญหายุ่งยากหลายประการ ทั้งที่เกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่หาตัวบุคคลผู้ใช้สิทธิไม่ได้และที่เกี่ยวกับเทคนิควิธีการเข้าหาตัวบุคคลนั้น แต่ถึงกระนั้นก็ตามจำนวนตัวอย่างของผู้ไม่ใช้สิทธิที่ได้มาจากวิธีการแบบนี้ยังได้มากกว่าที่ได้มาเดิมจาก Random Sampling จากทะเบียนผู้มีสิทธิ แม้ว่าคณะผู้ควบคุมการวิจัยได้พยายามแก้ไขปัญหานี้ด้วยวิธีการต่าง ๆ แล้วก็ตาม แต่ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการหาตัวบุคคลผู้ใช้สิทธิในหาได้ยากประการหนึ่ง ประกอบกับระยะเวลาที่ได้กำหนดไว้สำหรับการเก็บข้อมูลในสนามได้สิ้นสุดลงด้วย คณะผู้ควบคุมการวิจัยจึงได้ตัดสินใจยุติการเก็บข้อมูลเพื่อเดินทางกลับ โดยข้อมูลที่ได้จากตัวอย่างผู้ใช้สิทธิทั้งหมดนั้นได้ประมาณ 80% ของจำนวน 250 คน ที่กำหนดไว้ในโครงการ แม้จำนวนตัวอย่างของผู้ไม่ใช้สิทธิกลุ่มมหาสารคามจะไม่ได้ครบตามที่กำหนดไว้ก็ตาม แต่เมื่อเปรียบเทียบกับข้อเท็จจริงเกี่ยวกับจำนวนผู้ใช้สิทธิจริง ๆ ที่คณะผู้ดำเนินการวิจัยได้ประสบด้วยตนเองในสนามแล้ว จำนวนที่ได้มาดังกล่าวนับว่าเป็นจำนวนเพียงพอสำหรับการใช้เป็นตัวอย่างไม่โครงการวิจัยนี้

เท่าที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ปัญหาต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวกับตัวอย่างที่ได้ในการวิจัยในโครงการนี้เกิดขึ้นจากทะเบียนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งที่คณะผู้ดำเนินการวิจัยใช้เป็นหลักฐานเพียงอย่างเดียวในการสุ่มตัวอย่าง แม้คณะผู้ดำเนินการวิจัยได้คาดการณ์ไว้ล่วงหน้าว่าทะเบียน

ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งนั้นจะมีความผิดพลาดคลาดเคลื่อนอยู่บ้าง โดยได้ทำการสุ่มตัวอย่าง
 สุ่มไว้สำหรับผู้ใช้สิทธิ 25 % และผู้ไม่ใช้สิทธิ 50 % แล้วก็ตาม แต่ถึงกระนั้นจำนวนตัว
 สุ่มที่สุ่มไว้ซึ่งที่คิดว่าเป็นจำนวนมากแล้วก็ยังไม่เพียงพอสำหรับกลุ่มมหาสารคาม ฉะนั้นจึง
 แสดงให้เห็นว่าความผิดพลาดคลาดเคลื่อนจากความไม่เป็นจริงของทะเบียนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือก
 ตงที่หน่วยมหาสารคามมีมากกว่าหน่วยขอนแก่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งทะเบียนเกี่ยวกับผู้ไม่ใช้
 สิทธิมีความคลาดเคลื่อนจากข้อเท็จจริงมากที่สุด จนเป็นเหตุให้คณะผู้ควบคุมการวิจัยต้องหาวิธี
 การแก้ไขในการสุ่มตัวอย่างโดยวิธีอื่น ๆ การที่ทะเบียนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งคลาด
 เคลื่อนจากข้อเท็จจริงเท่าที่ได้พบจากการวิจัยในโครงการนี้มีสาเหตุสำคัญสองประการพอสรุป
 ได้คือ ประการแรกเกิดจากการย้ายคอกและการตาย โดยประชาชนมิได้ปฏิบัติตามระเบียบ
 ของทางราชการที่กำหนดไว้ เป็นเหตุให้ทะเบียนมีแต่ชื่อแต่ไม่มีตัวตน ประการที่สองอาจ
 เกิดจากความผิดพลาดของเจ้าหน้าที่ดำเนินการเลือกตั้งโดยจุดบันทึกผิดจากข้อเท็จจริง ทำให้
 ผู้ไปใช้สิทธิกลายเป็นไม่ไปใช้สิทธิ หรือผู้ไม่ใช้สิทธิกลายเป็นผู้ใช้สิทธิ หรือมิได้จุดบันทึกผู้มา
 ใช้สิทธิเลย ทั้งตัวอย่างที่ได้พบในหน่วยลงคะแนนเสียงเลือกตั้งแห่งหนึ่ง ซึ่งตามบัญชีทะเบียน
 ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งปรากฏว่ามีสิทธิกลุ่มหนึ่งจำนวนประมาณ 400 คน ไม่ไปใช้สิทธิออก
 เสียงเลือกตั้ง แต่จากการสอบถามบุคคลกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ยืนยันว่าได้ไปใช้สิทธิของตน นอกจาก
 สาเหตุสำคัญสองประการดังกล่าวข้างต้นแล้วยังมีสาเหตุปลีกย่อยอื่น ๆ อีกซึ่งจะไม่ขอนำมา
 กล่าวในที่นี้

อุปสรรคและปัญหาเกี่ยวกับการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม

การทำงานร่วมกันหลาย ๆ คนในต่างจังหวัดซึ่งจะต้องกันอยู่หลับนอนในที่เดียวกัน
 เป็นเวลานาน ๆ นั้น ความสามัคคีกันย่อมเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้การทำงานดำเนิน
 ไปโดยราบรื่น ทั้งนี้จึงเป็นหน้าที่ของผู้ควบคุมการวิจัยที่จะต้องสร้างสามัคคีให้เกิด
 ขึ้น ในขณะเดียวกันก็ต้องพยายามป้องกันและขจัดปัญหาความขัดแย้งและการแบ่งแยกในหมู่
 นักสัมภาษณ์ให้หมดไป เพราะความขัดแย้งในระหว่างนักสัมภาษณ์เมื่อเกิดขึ้นแล้วย่อมมีผลให้
 กระทบกระเทือนต่อการปฏิบัติงาน ทำให้งานล่าช้าไปด้วย จากประสบการณ์ในครั้งหนึ่งพบว่า
 ถึงแม้คณะผู้ดำเนินการวิจัยจะได้คำนึงถึงเรื่องนี้มาแต่แรกและผู้ควบคุมการวิจัยจะอยู่ใกล้ชิดคอย
 สอดส่องและส่งเสริมความสามัคคีระหว่างนักสัมภาษณ์อยู่ตลอดเวลาก็ตาม แต่ปรากฏว่าไม่

สามารถจะป้องกันปัญหาข้อขัดแย้งระหว่างนักสัมภาษณ์ไม่ให้เกิดขึ้นได้ทั้งหมด^{๕๕} ทั้งนี้เพราะสาเหตุหลายประการ เป็นต้นว่าความแตกต่างกันในค่านิยมหลังของนักสัมภาษณ์แต่ละคน การแข่งขันกันของนักสัมภาษณ์และพฤติกรรมอื่น ๆ ดังจะได้พิจารณาต่อไป^{๕๖} คือ

1. ความแตกต่างกันในตัวนักสัมภาษณ์ กล่าวโดยทั่วไปความแตกต่างกันของมนุษย์ไม่ว่าจะในด้านวรรณะ ชาติตระกูล อุปนิสัยใจคอ ตลอดจนสิ่งซึ่งมนุษย์ศรัทธายึดมั่น เช่น ศาสนา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีและลัทธิต่าง ๆ รวมตลอดถึงความแตกต่างในด้านอื่น ๆ ย่อมจะก่อให้เกิดปัญหาและความขัดแย้งระหว่างกันได้โดยง่าย ดังนั้นการที่มีความขัดแย้งกันระหว่างนักสัมภาษณ์เกิดขึ้นในการไปวิจัยร่วมกันครั้งหนึ่งจึงตรงกับที่คณะผู้ดำเนินการวิจัยได้คาดไว้บางส่วน เพราะว่านักสัมภาษณ์แต่ละคนมีความแตกต่างกันในหลาย ๆ ด้าน ดังจะแยกให้เห็นดังนี้คือ

(ก) ความแตกต่างกันในด้านการศึกษา สำหรับความแตกต่างกันในด้านนี้สามารถแยกให้เห็นได้ว่านักสัมภาษณ์มีความแตกต่างกันใน 2 ประการ ประการแรกคือความแตกต่างในด้านสาขาวิชาที่เรียนเพราะในจำนวนนักสัมภาษณ์ทั้งหมด 20 คน มีผู้เรียนทางด้านรัฐศาสตร์ 2 คน นิติศาสตร์ 5 คน เศรษฐศาสตร์ 4 คน ศิลปศาสตร์ 3 คน สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ 2 คน และรัฐประศาสนศาสตร์ 4 คน ความแตกต่างอีกประการหนึ่งได้แก่ด้านระดับการศึกษาซึ่งปรากฏว่าในจำนวนทั้งหมดมีผู้จบอนุปริญญา 8 คน จบปริญญาตรี 8 คน และที่กำลังศึกษาปริญญาโททางรัฐประศาสนศาสตร์ 4 คน ยิ่งกว่านั้นยังมีบางส่วนที่อาจแยกออกได้อีกว่าเป็นเพื่อนรุ่นเดียวกันและคนละรุ่นหรือเป็นคนจังหวัดเดียวกัน การที่นักสัมภาษณ์มีความแตกต่างกันในด้านสาขาวิชาที่ศึกษา และระดับการศึกษานี้ น่าจะเป็นสาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้งในระหว่างนักสัมภาษณ์ขึ้น เพราะนักสัมภาษณ์มีความโน้มเอียงที่จะสนิทสนมและพยายามจับกลุ่มในหมู่นักสัมภาษณ์ตามระดับการศึกษา และสาขาวิชาเรียนของตนเป็นพิเศษ ในขณะที่เดียวกันแต่ละกลุ่มต่างก็จ้องดูพฤติกรรมซึ่งกันและกัน ซึ่งทำให้มีลักษณะความสามัคคีอย่างเหนียวแน่นในแต่ละกลุ่ม แต่ขาดความสามัคคีของส่วนรวม

(ข) ความแตกต่างในด้านอายุ นักสัมภาษณ์ที่ไปร่วมทำงานวิจัยคราวนี้มีอายุอยู่ระหว่างประมาณ 22-38 ปี การที่มีอายุแตกต่างกันมากกว่า 10 ปีนี้ ย่อมทำให้การคบหาสมาคมโดยสนิทสนมระหว่างนักสัมภาษณ์เป็นไปได้ยากกว่าผู้ที่มีอายุไล่เลี่ยกัน และการมี

อายุต่างกันมากนี้ย่อมทำให้ความคิดเห็นและทัศนคติแตกต่างกันได้ ซึ่งย่อมจะเป็นโรคเกิดของความรู้สึกขัดแย้งระหว่างนักสัมภาษณ์ได้เช่นเดียวกัน ปัญหาดังกล่าวเห็นได้ชัดเมื่อมีการนำกลุ่มนักสัมภาษณ์ทั้งสองแห่งซึ่งบางส่วนมีความแตกต่างกันในเรื่องอายุมาร่วมสังสรรค์กัน

(ก) ความแตกต่างทางเพศ ในการไปวิจัยครั้งนี้มีนักสัมภาษณ์ 3 คน เป็นหญิง นอกนั้นเป็นชาย การที่มีนักสัมภาษณ์หญิงร่วมอยู่ในกลุ่มนักสัมภาษณ์ย่อมมีส่วนส่งเสริมความแตกต่างของนักสัมภาษณ์ให้มากขึ้น เพราะความสัมพันธ์ระหว่างนักสัมภาษณ์ชายและหญิงมีขอบเขตจำกัด การจะพักผ่อนหย่อนใจหลังจากคร่ำเคร่งต่อการทำงานมา ก็แสดงออกในลักษณะพฤติกรรมที่ต่างกัน แม้ว่าฝ่ายหนึ่งจะต้องการทำความสนิทสนมอย่างธรรมดากับอีกฝ่ายหนึ่ง ก็คงจะต้องคำนึงถึงความเข้าใจที่คนอื่นจะมีต่อตน ดังนั้นจึงปรากฏว่านักสัมภาษณ์หญิงก็แยกไปจับกลุ่มของตนเป็นพิเศษออกไป ส่วนฝ่ายชายก็รวมกันเป็นอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งทำให้ความห่างเหินระหว่างนักสัมภาษณ์ด้วยกันมีมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามก็ได้หมายความว่าความแตกต่างทางเพศของนักสัมภาษณ์จะเป็นอุปสรรคในการทำงานร่วมกันไม่ได้ เป็นแต่เพียงว่าความแตกต่างกันทางเพศนี้น่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งซึ่งส่งเสริมความรู้สึกขัดแย้งกันระหว่างนักสัมภาษณ์ให้มีมากขึ้น

ตามที่กล่าวมาก็เพื่อแสดงให้เห็นว่าที่นักสัมภาษณ์มีความแตกต่างกันในด้านภูมิหลังและสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วนี้ย่อมมีผลสะท้อนทำให้นักสัมภาษณ์แสดงพฤติกรรมที่แตกต่างกันอันจะก่อให้เกิดปัญหาและข้อขัดแย้งกันได้ง่ายเมื่อต้องมาทำงานร่วมกัน

2. การแข่งขันกันในระหว่างนักสัมภาษณ์ การที่นักสัมภาษณ์แสดงพฤติกรรมต่างกันนี้ ย่อมมีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดพฤติกรรมอื่น ๆ ตามมา พฤติกรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ปรากฏจากการร่วมทำงานเป็นกลุ่มนี้ได้แก่ลักษณะการแข่งขันกันในระหว่างนักสัมภาษณ์ในด้านต่าง ๆ กล่าวคือ

(ก) การแข่งขันกันในด้านการทำงาน ซึ่งมีทั้งการแข่งขันกันเป็นรายบุคคลและกลุ่มย่อย (ในแต่ละกลุ่ม) และการแข่งขันกันเป็นกลุ่ม (ระหว่างกลุ่มขอนแก่นและมหาสารคาม) การแข่งขันนี้ส่วนหนึ่งเกิดจากการที่ผู้ควบคุมการวิจัย ได้มอบหมายหน้าที่การงานให้นักสัมภาษณ์แต่ละคนหรือแต่ละกลุ่มย่อย ๆ รับผิดชอบสัมภาษณ์บุคคลในแต่ละเขต (หรือภาษาท้องถิ่นที่เรียกว่า "คุ้ม") กล่าวคือทีมมหาสารคามแบ่งหน้าที่ให้แต่ละคนรับผิดชอบในแต่ละเขต (คุ้ม) ในวันแรก ๆ แต่ต่อมาก็ให้ระดมกันช่วยงานเป็นคุ้ม ๆ ไปโดยเจ้าของคุ้มเป็นผู้ช่วย

ติดต่อกับผู้ให้สัมภาษณ์ให้ ส่วนที่ขอความเห็นแบ่งเป็น 3 กลุ่ม รับผิดชอบเป็น 3 เขต ลักษณะการ
แข่งขันกันเมื่อพิจารณาแล้วมีทั้งผลดีและผลเสีย ที่เป็นผลดีเพราะการแข่งขันมีส่วนช่วยสร้าง
ความกระตือรือร้นในการทำงานมากขึ้น แต่เป็นผลเสียเพราะมีผลกระทบกระเทือนถึงความ
สัมพันธ์ของนักสัมภาษณ์ ทั้งนี้เพราะการที่มอบหมายหน้าที่การงานให้นักสัมภาษณ์ไปเช่นนั้น
แล้วมีปัญหาตามมาคือ ปัญหาการที่นักสัมภาษณ์แต่ละคนแต่ละกลุ่มประสบความยากลำบากใน
การทำงานมากน้อยแตกต่างกัน (แม้แต่ในกรณีที่ระดมกำลังช่วยกัน) ดังนั้นเมื่อเกิดความรู้สึก
เปรียบเทียบผลงานกันขึ้นแล้ว ย่อมทำให้เสียกำลังใจและเป็นการทำลายขวัญของนักสัมภาษณ์
เองโดยปริยาย ยิ่งกว่านั้นถ้าการแข่งขันกันมีระดับสูงมากขึ้นเท่าใด ย่อมก่อให้เกิดความขัด
แย้งได้มากขึ้นเท่านั้น อย่างไรก็ตามถ้ามองในแง่ความกระตือรือร้นและผลงานแล้วกล่าวได้ว่า
วิธีการเช่นนี้ก็ยังมียุทธผลดีกว่าผลเสีย

(๖) การแข่งขันกันในด้านความเป็นผู้นำ นอกจากจะมีการแข่งขันกัน
ด้านการทำงานแล้ว ในหมู่นักสัมภาษณ์แต่ละกลุ่ม (ที่ขอความเห็นและมหาสารคาม) ยังปรากฏว่า
มีนักสัมภาษณ์บางคนแสดงความเป็นผู้นำของกลุ่มออกมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเวลาประชุมร่วม
กัน กล่าวคือ พยายามแสดงลักษณะว่าตนมีความสามารถเหนือกว่านักสัมภาษณ์คนอื่น ๆ ไม่ว่าจะ
จะในด้านความสามารถในการทำงาน ความคิดเห็น ความสามารถในการติดต่อกับสัมพันธ์กับ
ประชาชนในท้องถิ่น และแม้แต่ความสัมพันธ์กับผู้ควบคุมการวิจัย ความต้องการเป็นผู้นำของ
กลุ่มนี้มีผลกระทบกระเทือนขวัญของเพื่อนร่วมงานด้วย เพราะคนอื่น ๆ แม้จะไม่ต้องการเป็น
ผู้นำกลุ่มแต่ก็ไม่ต้องการเป็นผู้ตาม จึงแสดงความเป็นผู้นำของตนเองออกมาบ้าง จึงมีการจับ
กลุ่มย่อยกันขึ้นโดยไม่มีใครยอมใคร เพราะบางครั้งหรือบางกรณีกลุ่มไม่ยอมรับการแสดง
ลักษณะความเป็นผู้นำนั้นก็สร้างความอึดใจกันแค่งั้นได้ แต่อย่างไรก็ดีการทำงานร่วมกัน
เป็นกลุ่มนั้นพบว่า ผู้นำกลุ่มมีความสำคัญมาก แต่พฤติกรรมที่แสดงออกซึ่งบ่งถึงความต้องการ
เป็นผู้นำของกลุ่มอยู่ตลอดเวลา ย่อมมีผลกระทบต่อการทำงานด้วย เพราะนักสัมภาษณ์ทุกคน
ต่างก็ตระหนักดีว่าทุกคนไปในฐานะเดียวกันคือ ฐานะนักสัมภาษณ์ ดังนั้นจึงสร้างความไม่
พอใจระหว่างกันขึ้นได้ง่าย หากว่ามีการแข่งขันการแสดงลักษณะความเป็นผู้นำขึ้นตลอดเวลา
เพราะทุกคนพอใจที่จะเชิดพั้งคำสั่งหรือคำแนะนำจากอาจารย์ผู้ควบคุมการวิจัยมากกว่า

(ค) การแข่งขันกันในด้านความรับผิดชอบ การทำงานร่วมกันหลาย ๆ คน นอกจากมีปัญหาในการแข่งขันกันทำงาน การแข่งขันในด้านความเป็นผู้นำแล้ว ยังมีลักษณะอื่น ซึ่งเป็นสาเหตุให้เกิดความแตกแยกขึ้นในหมู่คณะนักสัมภาษณ์ได้ ลักษณะที่ว่านี้ได้แก่ความรับผิดชอบของนักสัมภาษณ์แต่ละคนซึ่งมีระดับความรับผิดชอบต่อหน้าที่สูงต่ำต่างกัน ดังนั้นจึงปรากฏว่า เกิดความไม่พอใจขึ้นระหว่างบุคคลสองฝ่ายนี้ เพราะผู้ที่ตั้งอกตั้งใจทำงานด้วยความรับผิดชอบสูงย่อมไม่พอใจอีกฝ่ายหนึ่ง โดยหาว่าเป็นการเอาวัดเอาเปรียบเพื่อนร่วมวง ในขณะเดียวกันฝ่ายนี้ก็ไม่พอใจเหมือนกันโดยเห็นว่าเพื่อนที่ขยันขันแข็งนั้นออกหน้าออกตามากไปเป็นการข่มกัน จากการไปวิจัยครั้งหนึ่งพบว่ามีลักษณะเช่นนี้เกิดขึ้นจริง และเป็นสาเหตุให้นักสัมภาษณ์ไม่ทำงานร่วมกันอย่างสมานฉันท์ทุกคน

นอกจากสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ที่เป็นสาเหตุทำให้เกิดปัญหาในระหว่างการทำงานปฏิบัติงานแล้ว ยังปรากฏว่ามีสาเหตุอื่น ๆ ที่อาจจะก่อให้เกิดปัญหากระทบกระเทือนต่อการปฏิบัติงานได้ เช่นการสังสรรค์ไม่ว่าจะรูปของเกมการพนันขันต่อหรือการเสพสุราอาหารระหว่างนักสัมภาษณ์ ซึ่งกระทำโดยไม่มีขอบเขตเป็นเหตุแห่งความขัดแย้งระหว่างนักสัมภาษณ์ได้โดยง่าย

สำหรับมาตรการในการแก้ปัญหาคือการขัดแย้งซึ่งเกิดจากการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มนั้น คณะผู้ควบคุมการวิจัยได้ดำเนินการไปหลายประการด้วยกัน คือ

1. การส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างกัน ผู้ควบคุมการวิจัยได้คำนึงถึงแต่ผลงานอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังสามารถสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างนักสัมภาษณ์ด้วยกันเอง และระหว่างนักสัมภาษณ์กับผู้ควบคุมการวิจัยด้วย เช่น จัดให้มีการสังสรรค์ระหว่างนักสัมภาษณ์กลุ่มของตนกับกลุ่มมหาสารคามรวม 2 ครั้ง ส่วนในแต่ละกลุ่มก็มีการสังสรรค์กันอยู่เสมอ ความสนิทสนมเป็นกันเองระหว่างนักสัมภาษณ์กับผู้ควบคุมการวิจัยจึงมีอยู่ตลอดเวลาการปฏิบัติงาน เช่น มีการเล่าชีวิตส่วนตัวสู่กันฟัง การเล่นกีฬา (ตะกร้อ แบดมินตัน) ด้วยกัน หลังจากปฏิบัติงานเสร็จในบางวัน การรับประทานอาหาร การร้องรำทำเพลง และการไปทัศนศึกษาพร้อมกัน เป็นต้น ที่ทำได้เช่นนี้ ประการหนึ่งเป็นเพราะอายุเฉลี่ยของฝ่ายผู้ควบคุมการวิจัยกับฝ่ายนักสัมภาษณ์แตกต่างกันไม่มากนัก ความพยายามในการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันนั้นเป็นสิ่งที่คณะผู้ดำเนินการวิจัยได้คิดไว้ล่วงหน้าก่อนการเดินทางแล้ว และได้ยึดถึงความสามัคคีในกลุ่มในทุกโอกาสที่จะทำได้ ความพยายามดังกล่าวนับได้ว่าประสบความสำเร็จ

สำเร็จเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างผู้ควบคุมการวิจัยกับนักสัมภาษณ์ ซึ่งจะเห็น
ได้ว่าหลังจากการเก็บข้อมูลครั้งแรกแล้ว นักสัมภาษณ์ส่วนใหญ่ยังยินดีมาทำงานวิเคราะห์ข้อมูล
ต่อที่สำนักวิจัย และบางส่วนยังสมัครเข้าร่วมในการออกวิจัยสนามโครงการอื่น ๆ อีกด้วย

2. การให้ทุกคนมีโอกาสแสดงออกซึ่งความเป็นผู้นำด้วยกัน อันที่จริงแล้ว
คณะผู้ดำเนินการวิจัยได้คำนึงถึงการทำหน้าที่ให้มีหัวหน้าสัมภาษณ์ในแต่ละกลุ่มที่จะช่วยเป็นสื่อ
กลางระหว่างผู้ควบคุมการวิจัยกับนักสัมภาษณ์มาแต่แรก แต่หลังจากที่ได้สังเกตพฤติกรรมของ
นักสัมภาษณ์ในระหว่างการฝึกอบรมแล้ว คณะผู้ดำเนินการวิจัยมีความเห็นว่าควรจะรอต่อไป
เมื่อออกวิจัยสนาม ครั้นเมื่อปฏิบัติงานไประยะหนึ่งแล้วก็ยังปรากฏว่า ไม่มีผู้ใดที่จะได้รับการ
ยอมรับจากส่วนใหญ่ ในกลุ่มที่จะให้เป็นผู้นำกลุ่มตั้งที่กล่าวมาแล้วข้างต้น คณะผู้ควบคุมการ
วิจัยจึงตกลงใจไม่มอบหมายตำแหน่งผู้นำกลุ่มให้กับผู้ใดทั้งสิ้น โดยรับทำหน้าที่เสียเองการงด
เว้นไม่กระทำดังกล่าวถือได้ว่าเป็นการป้องกันการขัดแย้งระหว่างนักสัมภาษณ์ที่จะต้องเกิดขึ้นได้
ทางหนึ่ง แต่ในเวลาเดียวกันก็เปิดโอกาสให้แต่ละคนแสดงความเป็นผู้นำของตนได้เต็มที่ใน
การทำงานและการเสนอข้อคิดเห็น จึงนับว่าเป็นการสนองความต้องการของนักสัมภาษณ์ได้
ส่วนหนึ่ง

3. วิธีการหนึ่งซึ่งผู้ควบคุมการวิจัยกลุ่มมหาสารคามคิดว่าจะช่วยป้องกันความ
ขัดแย้งจากการแข่งขันกันเองในระหว่างนักสัมภาษณ์ ได้แก่การยอมให้นักสัมภาษณ์
ทั้งหมดร่วมมือกันปฏิบัติงานเป็นเขต ๆ ไปโดยมีนักสัมภาษณ์เจ้าของเขต ซึ่งที่จริงก็เป็น
ข้อเสนอของนักสัมภาษณ์เอง อย่างไรก็ตามก็ ปรากฏผลว่าได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งกันจนบางราย
ระหว่างเจ้าของเขตผู้มีหน้าที่ติดต่ออำนวยความสะดวกในการสัมภาษณ์กับนักสัมภาษณ์ที่ไปช่วย
งานเนื่องจากความแตกต่างและการแข่งขันกันระหว่างนักสัมภาษณ์ดังกล่าวข้างต้น การที่
เกิดผลเช่นนี้ก็มิได้หมายความว่า จะไม่มีการขัดแย้งเกิดขึ้นหากนักสัมภาษณ์รับผิดชอบเฉพาะใน
เขตของตนเอง ทั้งนี้เพราะจะมีความยากลำบากในการสัมภาษณ์แตกต่างกัน ไม่เหมือนกับ
กลุ่มขอนแก่นซึ่งมีความแตกต่างระหว่างเขตน้อยกว่า

4. การให้นักสัมภาษณ์ทราบความคืบหน้าในการปฏิบัติงานของแต่ละกลุ่ม
เป็นวิธีหนึ่งที่ใช้และเป็นผลให้ลดความรู้สึกขัดแย้งกันในกลุ่มของตนเอง แต่ในเวลาเดียวกันก็
ทำให้ความรู้สึกแข่งขันกันระหว่างกลุ่มมีสูงขึ้น ตัวอย่างในกรณีแรกเห็นได้ชัดจากนักสัมภาษณ์

กลุ่มมหาสารคามในการระดมกันสัมภาษณ์อย่างไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อยในสัปดาห์สุดท้าย เพื่อให้ งานเสร็จทันเวลาเช่นกลุ่มขอนแก่น และถึงขนาดที่จะยอมอยู่ต่อเพื่อปฏิบัติงานให้เสร็จทั้ง ๆ ที่ ความขัดแย้งภายในกลุ่มมีอยู่แล้ว ส่วนตัวอย่างในกรณีหลังเห็นได้จากการเข้ากันไม่สนิทเมื่อผู้ ควบคุมการวิจัยได้นำกลุ่มหนึ่งไปสังสรรค์เยี่ยมเยียนอีกกลุ่มหนึ่ง อย่างไรก็ตามการแข่งขัน ระหว่างกลุ่มนั้นก็จะเป็นเพียงสาเหตุย่อยของการขัดแย้ง สาเหตุใหญ่น่าจะเกิดจากความแตกต่างใน ทัศนคติคดต่างกล่าวข้างต้น

5. การวางตัวของคณะผู้ควบคุมการวิจัยนับว่ามีส่วนช่วยให้ความขัดแย้งน้อย ลง แม้ว่าผู้ควบคุมการวิจัยจะแสดงให้เห็นที่เข้าใจว่ามีความนิยมนักสัมภาษณ์ผู้ที่มีความรับผิดชอบ และความมานะอดทน แต่ผู้ควบคุมการวิจัยก็พยายามที่จะไม่แสดงการสนิทสนมยกย่อง ผู้หนึ่งผู้ใดหรือแสดงความไม่พอใจผู้ใดอย่างออกหน้า เรื่องนี้อาจขัดกับหลักการให้รางวัลเมื่อ ทำดี แต่โดยเจตนาแท้จริงแล้วต้องการให้นักสัมภาษณ์ทุกคนได้พิจารณาตัวเองเปรียบเทียบกับ ผู้อื่น และให้รู้สึกที่จริงแล้วผู้ควบคุมการวิจัยก็ทราบว่ามีใครเป็นอย่างไรเหมือนกัน แต่ต้อง การให้นักสัมภาษณ์รู้สึกตัวเองและพยายามแก้ไขตนเอง เรื่องเหล่านี้คณะผู้ดำเนินการวิจัยได้ เคยเห็นไว้ในหลายโอกาส เริ่มตั้งแต่ในการฝึกอบรมนักสัมภาษณ์ว่า การควบคุมให้งานดำเนิน ไปตามเป้าหมายได้ดีที่สุดนั้น คือการให้ผู้ปฏิบัติงานรับผิดชอบด้วยการควบคุมตนเอง การวาง ตัวเป็นกลางประกอบกับการถือว่า "งานเป็นงาน เล่นเป็นเล่น" ตลอดจนการแสดงความมีใจ เป็นนักเลง ความจริงใจ และความปรารถนาดีของฝ่ายผู้ควบคุมการวิจัย เป็นผลให้นักสัมภาษณ์ มีความรักใคร่และเกรงใจเกิดขึ้น เมื่อเป็นเช่นนั้นนักสัมภาษณ์จึงพยายามช่วยกันป้องกันและ ระวังข้อขัดแย้งระหว่างกันเองเท่าที่จะทำได้ เพราะรู้ดีว่าจะทำให้ผู้ควบคุมการวิจัยไม่สบายใจ ตัวอย่างหนึ่งในเรื่องนี้คือการวิวาทระหว่างนักสัมภาษณ์เกิดขึ้นครั้งหนึ่งในกลุ่มมหาสารคาม เมื่อผู้ควบคุมการวิจัยได้แสดงความเสียใจในเรื่องที่เกิดขึ้น คู่พิพาททั้งสองก็รู้สึกเสียใจมากและ ได้ขออภัยผู้ควบคุมการวิจัยตลอดจนขอโทษซึ่งกันและกัน หลังจากนั้นแล้วก็ได้พยายามทำดีต่อกัน เพื่อให้ผู้ควบคุมการวิจัยหายห่วงใย อย่างไรก็ตามความรู้สึกที่มีต่อผู้ควบคุมการวิจัยดังกล่าว ปรากฏว่ามีผลเสียอยู่บ้าง กล่าวคือนักสัมภาษณ์จะพยายามเก็บความรู้สึกขัดแย้งระหว่างกันไว้ ขนาดที่ลองถามดูแล้วก็ไม่ยอมบอก ทั้งนี้เพราะไม่ต้องการให้ผู้ควบคุมการวิจัยต้องเป็นทุกข์เป็น

รื้อนประกอบกับเกรงว่าผู้ควบคุมการวิจัยจะมองไปว่าตนเองชอบนิทวารว่าร้ายคนอื่นด้วย จึงทำให้ผู้ควบคุมการวิจัยทราบข้อขัดแย้งได้เข้าไปบ้าง

การเก็บข้อมูลในสนามยังคงทั้ง 2 กลุ่มได้ยุติลงในเวลาไล่เลี่ยกันภายในเวลาที่กำหนดไว้ นักสัมภาษณ์ได้ช่วยเหลือผู้ควบคุมการวิจัยในการจัดแยกประเภทแนวคำถามสัมภาษณ์นับจำนวนลงบัญชีและบรรจุลงไม้เพื่อเตรียมบรรจุรถยนต์และเตรียมตัวเดินทางกลับ เนื่องจากเป็นเวลาเทศกาลสงกรานต์ ผู้ควบคุมการวิจัยและนักสัมภาษณ์ของกลุ่มหนึ่งยังได้ไปร่วมทำบุญและสนุกสนานกับประชาชนในเขตที่เคยเข้าไปสัมภาษณ์ และถือโอกาสรำลัดด้วย ซึ่งปรากฏว่าประชาชนได้ให้การต้อนรับขับสู้ที่น่าประทับใจยิ่ง จึงเป็นข้อที่น่าคิดว่าหากนักสัมภาษณ์มีโอกาสที่จะสนิทสนมกับประชาชนเช่นนี้มาตั้งแต่ต้น การวิจัยสนามครั้งนี้จะมีปัญหาน้อยลงไปมาก และข้อมูลที่ได้รับก็จะมีคุณภาพมากกว่าที่เป็นอยู่

คณะผู้เขียนหวังว่า ท่านผู้อ่านที่ติดตามบทความนี้ตลอดมาจนถึงตอนนี้คงจะมองเห็นภาพรวมการปฏิบัติงานวิจัยสนามของคณะผู้ดำเนินการวิจัยซึ่งเริ่มตั้งแต่แนวความคิด การวางแผนและการปฏิบัติตามแผนได้พอสมควร ดังที่ได้กล่าวไว้ในตอนต้นของบทความนี้ คณะผู้เขียนมีเจตนาเพียงอย่างเดียวที่จะเสนอประสบการณ์ที่ได้รับมาจากความพยายามที่จะใช้ความรู้ในด้านการบริหารงานและระเบียบวิธีวิจัยเข้าปรับใช้ ข้อบกพร่องอื่นใดที่นอกเหนือจากที่เสนอไว้แล้วขอมอบให้อยู่ในดุลพินิจของท่านผู้อ่าน ซึ่งคณะผู้เขียนพร้อมที่จะรับข้อคิดเห็นจากท่านผู้อ่านทุกท่านเสมอ